

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Iosephi Ripamontii E Collegio Ambrosiano Historiarvm Ecclesiae Mediolanensis Decas ...

Decas Prima

Ripamonti, Giuseppe

Mediolani, 1617

Liber Octavvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11209

IOSEPHI
RIPAMONTII
EX DOCTORIBVS
COLLEGII AMBROSIANI.
HISTOR. ECCL. MEDIOL.
LIBER OCTAVVS.

ANNVS erat salutis humanæ Iolxvij. Mediolanensis Ecclesia quingentesimum agebat; regnabat in Oriente Iustinus Longinus in Occidente post Narsetis casum, Exarchi nomine cuncta sub imperium acceperat; Romana facta penes Ioannem tertium, Ambrosiana penes Auxanum erant, cum Longobardi res Italas inuasere. Gens ea, quia sepe deinceps inter Mediolanensis Ecclesie casus aut incrementa memoranda nobis erit, haud credidimus alienum, initia & originem ipsius, & casum, quo primùm incubuere nostris tertis aperire, nulli fere scriptorum omiffa, sed maxime propria presentis in-

Qq9

stituti.

stituti. Namq. præcipua pars huius mali pertinuit ad Ecclesiam, neq. profanæ res magis, quàm sacræ impotentem aduenam sensere. Mox etiam versis moribus, & quasi clementia cæli mansuefactis ingenijs, columen ibi religionis fuit, imperioq. confirmato, haudquaquam minore studio ac pietate, pro diuino cultu Longobardû stetit nomen, quàm quanto tumultu prima irruptione sacra sacrosq. conturbarant. Ita beneficijs iniurijsq. cognita gens, violenta damnis, postquam ferociam exuerat, pari rerum Ecclesiasticarum utilitate, ab sui primordijs est dicenda. Longobardorum aliam originem alij tradidere, nos è Scandinauia insula profectos, varia appetêdo loca pererrasse, donec in Pannonia Gepidisq. consisterent, constantiori credidimus famæ. Genus hominum agreste, incultum, humani sanguinis, rapinarum, & scelerum auidi; oris quoq. species, & corporis habitus non sine terrore quodam, & veluti natura deesset, artibus barbaricis efferata forma. fuso per faciem à fronte capillo, nudum caput, sarissæ in manibus, cincti macharis latera, & diurnam ob militiam ludus & oblectamentum in cæde. Rector gentis Alboinus popularibus haud absimilis fuerat iam antea Gothicis temporibus in Italia, illiusq. præsertim auxilio & ope, Narses, qui pro Iustiniano rebus Italis præsidebat, exegerat Gothum. Ea Ducum inter ipsos notitia & consuetudo, malorum initium fuit. Nam, cùm Sophia Iustiniani coniunx muliebriter offensa Narseti, ei successorem misisset, addita insuper contumelia, tamquam exsectæ virilitatis hominem imparem muneri ad præfecturam ancillarum; & lanificij curam euocaret, irri-
tatus

ratus ille statim vertit ad Longobardos animum, indeq. petere solatium dolori, & effundendæ iræ locum decreuit. Accepto contumelioso nuntio, nihil aliud effatus, quàm ire se videlicet, vt eiusmodi contextum ordiretur, quem nec Sophia, nec Iustinianus ipse retere vnquam posset, rectà Neapolim tendit, & ex ea vrbe litteras mittit ad Alboinum, quibus eum ad inuadendam Italiam, & in prædam potiusquàm ad bellū inuitaret. Alboinus felicitatis terræ desiderium haud vnquam deposuerat ex animo, faciliq. negotio, & ipse in eam spem est erectus, & persuasit suis, vt eam secum expeditionem capesserent. Ad eam diem inopes & vagos egisse; opulentam in Italia requiem fore, si primo tantum conatu feliciter irrupissent; & irrupturos, cum procul Imperator, neglecta omnia, robur ipsis, & experta tot bellis arma viresq. Non Scandinauia insulæ natale solum, non interioris Germaniæ squalidos agros, non alia ipsis olim spreta vel appetita loca posse cum ea quam peterent sede comparari. Fama est etiã Narsetem, quò plus auiditatis inijceret barbaro, sapidissima poma, generosa vina, & alia specimina frugum, quis prouincia nostra cæteris terris inuidetur, transmississe genti; his gustatis, blandiente sensu, primores, & eorum autoritate reliquam multitudinem profectiõne efflagitasse; nec deinde moræ plus interiectum, quàm dum Hunnos fidam sibi gentem Alboinus induceret in ea loca, queis abscederetur, ut ad varios bellorum euentus receptum habere aliquem possent. Ac Narseti quidem appropinata curis, nec tamen immatura mors, iratum, & funesti consilij finem fecit; Longobardi tamen

nihil iam egenteis instigatore destinata peragunt. Adiunctis sibi saxonum admodum viginti millibus in Italiam venire, & obuiio nemine, qui moraretur iter, in Venetos progressi, latè omnia populationibus atq. sui terrore nominis impleuere. Aliæ vrbes alia fortuna temporibusue subactæ; Mediolanum altero anno, quàm venerant aggressis deditur, cùm neq. virium satis ad resistendum esset, & animi præteritis cladibus, quarum sentiebantur adhuc damna, cecidissent. Auxanus Cribellus eo spatio, quo Longobardi finitimis terris attinebantur, decesserat, vir clarus opinione virtutis, & sanctitate vitæ. Successerat huic Honoratus Castellæoneus è Mediolanensi nobilitate, cætera vir magnus, ab vna parte minus felix, quod & voluntario exulio vitam finiuit, & propè visus est mereri, vt excidij calamitatem ei Mediolanenses acceptam ferrent. Nam cùm ad mœnia barbarus accessisset, & rebus quamquã afflictis, primi tamen impetus viderentur posse sustineri, eoq. ciuitas inclinaret, Honoratus fuisse dicitur author vrbis dedendæ, accepta videlicet à barbaris fide, ne deditam violarent. Mox contra pactiõnem direpta est, non secus atq. si diuturna obsidione fatigatus hostis ab rabie, & dolore sæuiret in captos. Neq. finis querelarum, queis Honoratum veluti publicæ salutis proditorem incusarent. Et ille, tum impar dolori, quo trahi ac vastari populum suum videret, tum oneratus inuidia, quam publica calamitas conflabat, & grauebant viritim singuli, vltro in Ligures exulatum abiit, ibiq. fami est, obscuro ac deuio loco senio ac mœtore contabuisset. Clarum exitum alij Pontificis huius tradidere,

dere, qui nimirum, & abfuisse tamdiu donec Longobardicus resideret furor, volunt, & postquam is resederit, multa & magna decora reuersum in patriam tulisse. Ecclesiæ certè memoria vetus inserit cælo, neq. dubiū, quin, & ornamentis ingenij, & animi virtutibus fuerit inter primos eorum temporum, quem scilicet litteræ Sæcti Gregorij talem ferant. Paulus quoque Diaconus, qui res, & homines eius æui cum fide est persecutus, haud quemquam huic, per omnia, queis pastorale munus continetur, antepont. Dispar Fronto Mediolanense genus visus est dedecorasse, cum Honorati morte vacuum Ecclesiam, pecunia & quibus fortè pollebat opibus rapuisset. Iunctum alij nominant; Frontonis appellationem familiæ non hominis fuisse. Cæterum, nec ipsum, nec stirpem, ex qua editus sit, magnopere attinet dignosci. Vsq. in decimum annum, ira Numinis, & perturbatione temporum durauit. Vndecimo est mortuus dehiscente terra, & non sine flammæ cælestis interuentu temeratum corpus absorbente. An verò naturali obitu quidem ille, & contra quàm meruerat, solita mortalitatis conditione reliquit vitam, sed mores ipsius, & probrum empti Pontificatus hanc famam obtinere? Sunt quibus in referenda hominis morte minime miraculum placeat; aliquis etiam abstinet maledictis, & innoxium quasi Frontonem suggerit Honorato. Atq. is quidem utcumque tandem finierit, & quacunque sit arte Pontificatum adeptus, certe non legitimus, non iustus Ecclesiæ Mediolanensis antistes habitus fuit. Nobilitas verò ferme tota, clerus, & plebeiorum turba, qui temporum iniuria, & Longobardorum metu profugi

profugi Genuæ sedem atq. domicilium posuerant, iustum & legitimum sibi pontificem elegere. Laurentius is fuit, & litteris & pietate, & pastorali quadam indole par omnium iudicio, ac existimationi, qua desertam & extorrem multitudinem, in illa rerum perturbatione regere posse penè vnus videretur. Suffragijs populariū & summa voluntate velut exulanti Ecclesiæ præses electus, a Pelagio mox altero nominis huius Pontifice Maximo rite confirmatur; neq. residii Mediolanensium populo contra ea votum fuit. Pontificatus initio quam sancte professus in Romani sese Pontificis futurum auctoritate, professionis eius litteras testato descriptas Romam misit, subscribente Gregorio, qui nunc Romæ Senator erat. Alboinus inde moritur haud paruo Catholicæ rei detrimento. Nam Clepho cū post eum imperium accepisset, neq. religione melior, & ingenio crudelior fuit. Vt quisq. per vrbes, aut probitate morum, & bonis artibus, aut opibus, & splendore generis emineret, ad cædem conquisiti velut ipsi sedū animū exprobrarēt, & quasi nobilitatē, qua inter barbaros excellebat, pari commendatione celebrati quodammodo minuere viderentur & obscurare. Ita clarissimi viri ea in tempestate subsidia rerum, cū Alboini subitos incurfus, vagamq. victoriam fefellissent, Clephonis ipsius moras & constituta iam sede crudele ac dirum otium non vitauere. Mediolanensium proceres, per Alboini tempora secesserant in Liguriam, vti dictum est, ibiq. aliena in terra, rebus suis relictis, inopem vitam per aliquot annos tolerarant. Alboino quotidie scuitiam remittente cū reuenissent eorum plurimi, Clephoni materies incipien

cipientis ac funestissimæ crudelitatis fuere. Mox triginta Ducum importunus dominatus tædio regum institutus, vt ipsi postea desiderarentur Reges, fecit. Singulæ singulis vrbes erant constitutæ, quas pro ingenio quisque, plures auaritia, quidam libidine, coniunctim omneis sæuitia & feritate veluti ad certamen affligebant. Aliæ alijs terræ, Alboino Mediolanum obuenerat, alteri scilicet ab eo, quem primùm in Italiam venisse memorauimus. Hic Alboinus, quasi palmam inter suos appeteret omnium flagitiorum, & erga Catholicam religionem odij; ita reliquos immanibus exemplis anteire est conatus. Collegia virginum sacrarum claustris effractis ingrediens, eoq. cæteram suorum turbam admittens, & spoliabat ita, vti pauperiores fierent, quàm vouissent, & votis alijs absoluebat. Non sacra vasa templis, non vlli sacrorum ordini suos cultus & alimenta reliquit. Etiam in Archiepiscopum iniurius vetuit habere quicquam, eiusq. scelestus animus per omneis Ecclesiæ partes in contumeliam catholicæ religionis est peruagatus. Præsentis instantesq. miseras Ecclesiasticæ rei non nihil imminuit ac leuauit Pelagij Pontificis Maximi consilium, quo missa Constantinopolim legatione Mauritium in Longobardos armauit. Is tunc Imperium tenebat pari fortitudinis, & pietatis gloria. Itaq. & Mediolanensem Alboinum, & aliarum urbium, alios tyrannos, ita pepulit, vt auerteret ab Ecclesia vexanda, non tamen vt ex urbibus ipsis amoueret. Accepta magna clade triginta Duces, postquam de summa rerum consultauere, restituendis conspirant regibus, & initium eius restituendi nominis ab Autari Clephonis.

phonis filio felicibus auspicijs est factum. Namq. is Longobardorum in Italia primus Christianis sacris est initiatus, ignotæq. barbaris religioni tantam exemplo suo fecit authoritatem, vt eam multi quotidie passim amplecterentur. Quòd nisi Ariana tabe statim esset inquinatus, haud ambigitur, quin fuerit quemlibet Catholicorum regum exequaturus. Praua dogmata, & corrupere gloriam ipsius, & Ecclesiæ toti, quantas vix vnquam antea turbas inuexere. Nam cum tota res paulatim in iurgia, & factiones excessisset, Longobardi Catholicos Episcopos, Catholici Longobardos vicissim exturbabant, idq. præsertim accidit Mediolani, propter & frequentiam vrbs, & amplitudinem Ecclesiæ. Nec tamen extat quisquis ille Laurentium exercuit; tantum lites & rixæ, altero quidem appetente, altero autem retinente Ambrosianâ Cathedram à scriptoribus traduntur. Gentem nihilominus vniuersam liquet qualicunq. christiana religione post Autharis initia suscepta commodiorem fuisse, quam dum media penitus gentilitate demersa teneretur. Vnum utiq. Deum auctorem vniuersitatis huius, & potentem omnium rerum agnoscebât soliti id honoris antea mutis animâibus, mortaliumve deterrimis gentium more deferre. Argumento est celebris contestatio Longobardi cuiusdam, in ea pugna, quæ in agro Mediolanensi ad Ceresia stagna est pugната. Namq. cum hinc Francorum, hinc Longobardorû acies constitissent; in hæc verba Longobardus exclamasse fertur; diem scilicet illum esse, quo Deus Optimus Max. vnde ius staret, eò victoriam esset daturus; quam vocem sibi lætam interpretati populares alacriter prælium

prælium iniere. Hoc Authari regnante solenne est institutum, quo sacra Diui Marci die ad D. Victoris anniuersaria celebritate cum Clero populus it supplicatū. Eius originem moris ex vrbe Roma Mediolanum diditi operæ pretium arbitror cognoscere. Atrox pestilentia, quo tempore potiebatur rerum Autharis, non in vrbe solum, sed per totam Italiam exorta cumulabat mortalium acervos, neq. finis ei malo, siue barbarica colluies infecerat aëra, siue Numinis ira scelerata sic mole mundum exoneraret. Gregorius Ecclesiæ iam præsidebat vir utiq. meliore dignus æuo, & ea tempestate rerū vnicum leuamen. Is quotidiana populorum clade, fædoq. funerum adspectu paternum in morem commotus, cū nusquam alibi, quàm in diuina bonitate, & misericordia remedium videret, maiorem hanc litaniã siue precationem excogitauit. Haud quicquam ambigebat, quin vnde mali principium esset, inde finis daretur, si pure ac sancte, & tanta animorum consternatione, quanta essent scelera, supplicatum foret. Supplicandi porrò ratio & vices institutæ ac descriptæ per templa, per ordines, per ætatem & sexum, per nomina quoque viduitatis & coniugij; edictumq. omnibus, vt prima quintæ feriæ luce suis quiq. stationibus egressi diuinam supplice cantu poscentes opē in Deiparæ Basilicã conuenirent. Hac nimirū supplicatione Romanus cælesteis iras auertit, eumq. ritum & placamen in tanta recurrentium malorum varietate Mediolanensis Ecclesia sibi opportunum existimauit, manetq. hodie solenne sacrum, & piacularis consuetudo. Cæterùm, non solum corpora salubritati sunt restituta postquam eo

R r r ritu

ritu ex auctoritate Gregorij est supplicatum; sed etiam pietas & religio Longobardorum animos intrauit, quodq; genus hominum, excidium atq; vastitatem Ecclesie minitari visum fuerat, id ipsum, sicut initio orsus eram scribere, præcipua pietate fouit Ecclesiam, æternumq; columen inde est datum, eximia mulieris vnus indole. Hæc fuit Theodolinda Agilulphi regis vxor, quæ quoniam res nostras & Mediolanensem hanc provinciam, siue instinctu diuino, siue propensione quadam animi sui præter cæteras terras adamauit, ibique monumenta reliquit flagrantissimæ religionis, pari litterarum munere videlicet est recolenda. Igitur, minime alienum fuerit, originem, coniugium, & quæ alia de ipsa traduntur, explicare. Theodolinda Garibaldi Baioariæ Regis filia fuit prædita mirificis ornamentis & corporis, & animi, cumq; candore morum & grauitate regiam vere stirpem fateretur, tum verò dignitate formæ, & decora membrorum conformatione par fuit, crediturq; vulgò haudquaquam absimilem fuisse ipsam imaginibus queis proximi temporibus illis artifices eam expressere. Itaq; virginem Autharis adpetiuit, suntq; nuptiæ deductæ gratulatione principum virorum & Italiae totius. Inferam simile fabulæ, quod poterat omitti nisi nostratem veluti matronam exsequentibus, sedulo potius omnia essent conquirenda. Fertur Autharis, desponsa, necdum deducta Theodolinda, cupidine permotus, illius ingenium & formam penitus visendi, mentitus fuisse legati speciem, & dissimulatione sui quam artificiosissime composita in Baioarios descendisse. Ibi, postquam Garibaldo virginis patri seriem
fiat

fiat legationis exposuerit, postulasse, vt sibi copia fieret præsentis puellæ, cupere ipsam videre, & verò etiã alloqui, vt de illius forma, & indole cognita, & explorata omnia referre domum possit. Haud recusatum ab Garibaldo, prodijtq. statim adolescentula, par famæ, quam Autaris: cùm ab imis pedibus ad verticem summũ admiratus esset, possetq. eo contentus abire, exarsit iuuenilis animus ad vltiora, postulauitq. vt mutua poculorum inuitatione cõgressum virginis liberius adhuc vsurparet. Cùm id quòq. facili ac rudi simplicitate gētis esset permissum, & spumantem pateram more suo vicissim traderent, acciperentq. presit sponsæ manum dissimulanter Autharis, & eius licentiæ dulcedine velut inuitatus, ad vsq. genæ contactum processit. Nimum id familiaritatis & puellæ visum, & matronæ ipsius educatrici, quæ cæteris fortè in aliam partem auersis, sola tunc intentos illuc oculos habuit, idq. retegendę personæ muliebri initium est factum. Non tamen ausæ rem proferre palam, donec Autharis ipse digrediens impressa in arborem securricula quam tenebat, adiecit insuper, sic ferire Autharim; isq. finis colloquio simul & ludo. Ipsam postea Theodolindam Gundoaldus frater eripiens periculis belli, quod interuenerat, in Veronensem agrum festinus ad regem deduxit, cùm nondum statuta nuptijs dies venisset. Ibi tota ferme excita sedibus suis Italia, concursu, & apparatu, sicuti tunc res erant, maximo, connubium est celebratum. Primi Reginæ Theodelindæ conatus, & veluti nuptialia dona, quæ peteret, fuere, mariti salus, excidium Ariani dogmatis, & Catholicæ religionis amplificatio. Sed prius

vitam Autharis, quam Arianum dogma reliquit, vacuaque Theodolinda feliciter mox eadem molitur. Extincto Authari rerum summam Longobardi Principes Reginae permittunt superstiti, non alium habituri Regem, quam quem ipsa sibi virum elegisset. Tanta in doles erat in Theodolinda, & adeo cunctorum animos admiratione sui nominis occuparat. Illa, quod traxit coniugium Deus, & quod perspecta morum facilitate statim inclinabat, Agilulphum elegit, propinquitate conexum Authari, non forma corporis, non animi liberalitate, ceterisque bonis degenerem. Talem nata virum Regina, spem tentat inchoatam, quodque siue prioris mariti mors propra, siue prave obstinatus animus eiusdem, ac aeterna, nec usquam euincenda tenacitas errorum tardarat, id ipsum maturat exsequi ac perficere. Neque vero difficile fuit tenerum animum, atque deinceps ipsius Regni beneficio Regem pertrahere ad destinata. Ita Catholicam religionem statim amplexus Agilulphus facile deinde trahit ceteros, & paruo momento Longobardi ferme omnes fidem incorruptam profitentur. Tunc Agilulphus restituere templa, quae superiores Reges fuerant demoliti, reuocare pulsos sedibus Episcopos, reddere vectigalia, & fundos, quibus Collegia Monachorum deiecissent, omnibus denique rebus eniti, ut Ecclesia pristinum cultum, atque maiestatem suam antiquam assequeretur. Et Gregorius utendum ratus occasione, magnopere intentus properusque agebat, faciendis damnis, & fidei restituendae, vir ille, qui caelesti spiritu, & irrequieta meditatione curam hanc unquam agitare. Ante omnia, pastorem illius animam angebat corrupta
per

per Autharis tēpora lustralis aquæ consuetudo, & sacri
latices Arianis ritibus inquinati pollutusq. Baptismus.
Namq. autharis odio nominis Catholici, & furioso in
Arium fauore præter alia, quæ fecerat abolendæ reli-
gioni, ac rursus Arianismo constituendo, repererat hoc,
vt abluendis infantibus, auerterent ab authoritate Ca-
tholica Sacerdotes animum, neq. in tota mystici laua-
cri consuetudine & vsu, quicquam omnino facerent in-
stituto ac more maiorum. Ita Catholica soboles exhau-
sta, facta fraus mysterio, eaq. ipsa res ad perniciem cō-
uersa, quam salutis causa comparatam Deus Humanita-
tis suæ precioso sanguine consecrasset. Igitur Grego-
rius arbitratus interesse plurimi, vt refarciretur id ma-
lum, eluereturq. labes, quam mortales permulti alieno
scelere, nulla sua culpa contraxissent, quæq. puerulis im-
posita cum ætate cresceret, atq. prosequeretur viros;
dedit ad alios quoq. aliarum ciuitatum Episcopos, sed
præcipue Genuam ad Mediolanensem Laurentium, eas
litteras, quibus, & Autharis impium factum detestaretur,
& id puerorum in Ecclesiæ catholicæ fidem restitui,
expiariq. quam sanctissime, quamprimum iuberet. Hic
adeo propensus in rem Catholicam Agilulfus Medio-
lani capessuit regni primordia, imposita capiti ferrea
corona, quam ab ferreo circulo, quo continetur, fer-
ream appellauere. Theodolindæ commentum ea, se-
cutisq. postea temporibus veluti mysterium imperij, ne-
que clarissimi Caesarum sunt adspernati morem, vt ea
caput incingerentur. Quis tamen hoc tempore Lon-
gobardum coronari haud sane vlla tradit memoria.
Si coniecturæ in re tam vetusta sit locus, adducar & reli-
gione

gione Theodolindæ, & ipsius regis erga Theodolinda obsequio, vt Laurentium Episcopū huic muneri delectū putem. Is anno quingentesimo nonagesimo altero est mortuus cuius anni principio Gregorius ipse Pontificatū maximum inchoarat. Paulò ante quàm moreretur, inciderat ei certamen anceps cū Apostolici ærarij custodibus, & administris, super Siciliae vectigalibus, in quorū exactione debuit aliquid esse commune Mediolanensi cū Pontifice Romano. Eius negotij coniectura ducitur nobis ex ipsius ad Laurentium Epistola Gregorij, quæ scripta in hanc sententiam extat. pergratas ipsi Gregorio litteras fuisse Laurentij, quia scilicet optatissimum de commoda eius valitudine nuntium attulissent. Quod ad rem attineret, diligenter inspectas esse rationes, & collata capita; non apparere quid Mediolanensi debeat Romanus; ita ratiocinatores affirmasse; Sed quia Constantius Diaconus negotij causa missus antea Romam, aduersus iudicata, & statuta non nihil obiecerit, nouasq. difficultates excitasse sit visus, nouam se iudicandi curam suscepturum. proinde mitteretur iterum aliquis Romam cum libera facultate transigendi; cordi sibi fore, vt Mediolanensis Ecclesia ius suum adipiscatur, eiq. satisfiat cumulate. Has litteras alia paulo post secutæ litteræ monuere Maximum Præsbyterum, vt qua polleret inter suos autoritate, daret operam, vt Laurentio mortuo, caput Ecclesiæ Mediolanensi quamprimum imponeretur. Interea Mediolanenses Constantium Diaconum nominauere, litterasq. nominationis eius ad Pont. Max. misere Romam. Ille sic rescripsit. Permitterent Numini, rem totā atq. precibus accuratis ab eo peterēt, vt ad

vrad voluntatem ipsius & clare percipiendam & recte
 exequendam, cæcas illuminare mentes vellet. Constā-
 tium Diaconum, de quo ad se scripsissent notum sibi
 fuisse Byzantij, cum priuatis adhuc rebus ibi negotia
 Romani Pontificis curaret. Cum eo viro, agendo mul-
 ta & communicando, reperisse consilio bonum & incul-
 patę mentis; si hunc sibi pastorem imposuissent, nihil
 erraturos: sed quia decreuerit ipse, nusquam immisce-
 ri negotijs eiusmodi, facere nihil aliud posse, quàm vt
 cælestem vnà cum ipsis opem imploraret. Precari
 se à Deo, qui cuncta mortalium, futurosque rerum e-
 uentus videat in clarissima luce, vt inueniat Eccle-
 siæ Mediolanensi Pontificem daturum subiectis vitæ
 pabulâ verbo & exemplo, quem ament populares &
 metuant, cuius imitatione demum eruditi, pro fluxis &
 caducis humanæ vitæ rebus, æternum mansura bona me-
 ditentur. Caueant porro, ne qua cura priuatarum re-
 rum abduci se patiantur à recto & vero, neue animi
 sui perturbationes in vllam eius consilij partem admit-
 tant. Haud recte animum iudicare posse, vbi studium,
 ira, spes, metus dominantur; nec vitia; nec virtutes alio-
 rum equa lance pensari, dum sibi quisq. tendit ac fauet.
 Illud etiam identidem reputent, qualemcunq. delege-
 rint Episcopum, sub eius imperio viuendum esse; pro-
 inde talem eligant, cuius pœnitere nunquam possit.
 In Episcopi postea vitam inquirere velle, tam fore te-
 merarium ac turpe, quàm nunc sit turpe non quæsisse.
 Sed quia diuturna rerum diuinarum affectatione com-
 pertum sit principibus sapientię viris, qualē vrbs queq.
 populum habeat, talem ei pontificem obtingere; da-
 rent.

rent.

rent operam, vt optimum, sanctissimumq. mererentur.
 Merituros autem, si viuerent innocenter & caste, si Deū
 vnum amplexi, res omneis humanas adspernarentur.
 „ Iam enim cernitis vniuersam huius mundi faciem esse
 „ mutatam, vt ex diuinarum litterarum oraculis effœtæ,
 „ ac senescenti naturæ suus instare finis videatur. Tot
 „ vrbium funera, tantum humani sanguinis haustum,
 „ tot augustissima templa complanata; & patrias relin-
 „ quere sedes estis coacti. Quæ nobis ad terrorem denun-
 „ tiata olim fuere, iam adsunt; ac possumus in ipsa quasi
 „ terra legere vaticinia & notas vltimi iudicij, cuius hor-
 „ rificum diem exspectantes eluere peccata lacrimis de-
 „ bemus. Ad impetrandam e cælo veniam certissima
 „ hæc erit via. Diaconus qui vobis hæc litteras reddet,
 „ habet hoc à nobis in mandatis, vt eum, in quem vestra
 „ omnium suffragia consenserint nostro nomine rite con-
 „ secrandum curet. Nam sicut nostra custodimus iura,
 „ sic etiam aliena seruamus. Cū hisce mandatis, & litteris
 „ Diaconus Genuam est profectus. Nobilitas enim, &
 „ præcipua pars Cleri nondum ex Ligustico illo reuerte-
 „ rant exilio, manebantque Genue, siue diffidentes pa-
 „ ci, quam fore breuem arbitrarentur, siue illi terræ
 „ iam assueuissent. Acceptis litteris in preces effusi, di-
 „ uinam supplices opem implorauere, neque fuit mo-
 „ ra, quin ad Pontificis Maximi testimonium congruente
 „ desuper instinctu, Constantium Laurentio successorem
 „ destinarent. Ita Episcopum eum salutauere. Hunc
 „ Ecclesiæ consensum, & studia totius populi Gregorius
 „ Constantio amicissime est gratulatus transmisitq. Pal-
 „ lium ad sacra faciunda, cuius gestaminis honorem, nõ
 „ nisi

nisi pro magnis meritis & magno Ecclesiarum nomine
 largiri Pontifex Romanus consuevit. Eius Pontificiæ
 gratulationis verba lecturis appendere potius quàm ad-
 numerare nos cogit diuersa iam forma scribendi, super-
 bæq. nostrorum hominum aures ad stilum atq. dictionē
 illius ætatis. Igitur in hanc sententiam fuere. Accepi
 tuas litteras, ex quibus te summa omnium voluntate
 renuntiatum Archiepiscopum fuisse libenter cognoui.
 Sane post Deum à quo proficiscuntur omnia bona, plu-
 rimum debes ciuibus tuis, qui tibi tantum honorem
 concordēs ad eò & vnanimēs detulere. Nunc igitur te
 censuerim oportere grato animo prosequi tam pròpta
 subiectorum studia, subueniendo necessitatibus eorum,
 & si quæ fortasse fuerint vitia, tempestiuus monitis casti-
 gando ea paternum in morem, ita vt obiurgatio plu-
 rimum habeat suauitatis, ameturq. dum timetur. Ea
 res magnam tibi conciliabit auctoritatem, & cum ob-
 seruantia beneuolentiam adiunger. Nam sicuti furor
 inconsultus, & præceps ira contemptum habet; ita tem-
 perata, & lenis erga culpas indignatio, quò tardior fue-
 rit, eò magis animos percellet. Subdiaconus Ioannes
 istinc reuertens multa mihi de præclaris tuis institutis
 ac de tua virtute nuntiauit, quæ meum animum cumu-
 lauere gaudio. Precamur à Deo Optimo Maximo, vt
 præclarum hoc ipse suum opus absoluat, atq. tuos in
 omni virtute processus, nunc hominū generi, postea cho-
 ris Angelorum ostendat. Transmisimus tibi Palliū ad fa-
 cra faciunda. Sed peto, vt cū id accipies, honorē ipsius
 ac genium ex animi submissione desumendū putes. In
 hunc fere modum Gregorius Constantio nouam digni-
 tatem

tatem & honorifica ciuium iudicia est gratulatus, hæc munera illi. hæc etiam in omnem deinde vitam præcepta dedit. Ac ne quam omitteret, in nouum Archiepiscopum officij partem, Exarcho Romano commendauit ita, vt, & amicum suum, & in ipsa amicitia vetustate tantæ iam vrbs Pontificem. Constantij florentis, & quodammodo inter homines beati, hæc fuerat apud vniuersos gratia, blandoq. sic fortuna vultu visa fuerat arridere. cùm certarent in ipsius commoda & ornamenta, exsules Genuæ, ciues in vrbe, Pontifex, Princeps, Mediolanum, Roma, cùmq. multitudinis fauor & ratio comitiorum incertares, & mutabilis, quam dies intermissus vnus, & parua commutat aura rumoris, velut eius admiratione viri, longo spatio interposito confirmareretur & augeter vota. Namq. dum ita electus & ascitus, viuit iucundissime, fruiturq. fama sui, coortæ subito suspiciones, dein crimen, inuidia postremo & odium omnia turbauere; ac eò scilicet euasit tanta nuper gratia, vt prouinciales Episcopi, Theodolinda Regina, populus fere vniuersus, ceu prauis dogmatis authorem, & catholica instituta detrectantem horrerent. Neq. culpa ipsius, aut contumacia partium fuit; sed error quidam improvidus ac funestus, & quædam importuna calamitas eius ætatis ob tria capita Chalcedonensis Concilij, de quibus est memoratum. Id Chalcedonense Concilium stabiliendæ fidei, damnandis hæreticis, Ecclesiæ purgandæ haud ita pridem habitum, iam in tantam venerat authoritatem, vt veluti salutis ara, & norma religionis haberetur. Non in ambiguum torquere verba, non demere vel addere quicquam, non cauillari, non interpretari

interpretari etiam licebat. Qui horum aliquid faceret, eum contra religionem facere, impurum atq. temerarium esse, ceteri fideles credebant, abstinebantq. commercio. Fuere tamen viri graues & sancti, qui nulla in Conciliū ipsū iniuria expungerēt ac damnarēt in quinta Synodo tendentibus contra pari prudentia, & sanctitate nonnullis, neq. voluntatū & studiorum illa, sed opinionū atq. sententiarum dissensio, & varietas fuit. Vtriusq. Catholica res erat curā; sed alteri, si capita ea deleuissent, alteri si eadem tuerentur, optime consultum esse summis Ecclesiæ rebus existimabant. Cū hic habitus animorum esset, cœpere quidam Episcopi per arcana colloquia primò & susurros, liberius deinde, postremo palam differe suspectam dubiamq. Constantij religionem ex eo quòd adhærescere damnationi trium capitum videretur. Scilicet initium id esse dissoluendi Concilij, cuius decretis, & autoritate subnixa stet Ecclesia, quod publico sit consensu, & summa bonorum omnium approbatione receptum. Id vbi penitus animis imbibere, rupta Sacramenti reuerentia, quod Archiepiscopo debebant obsequium exsuunt, instigantesq. sese vicissim, ab ipsius omnino discedunt auctoritate, vitant hominis colloquia & congressus, plane suo damnāt iudicio Metropolitanam, interdicut aqua velut & igni. Agunt etiā cum Theodolinda, facileq. demonstrando crimen, implent sui spiritus Reginam, ita vt anxia muliebriter, & religiosa, mox ipsum, ipsiusq. sacra, & consuetudinem auersaretur. Nihil est tam leue quàm multitudinis animi; tum si principis autoritas vrgeat, facilius etiam in omneis partes vergunt & nutant. Postquam increbue-

re Mediolani prouincialium Episcoporum sententię flagitium Archiepiscopi, iudicium Regina; signo velut dato ab illius autoritate discessere, quidam statim, alij post breue tempus, & sicut in omni fieri solet rebellione, defecere potentiorũ exẽplo, clientes, familiares obærati, aut horũ instinctu, maiores amici, & integrę patronorũ domus. Presbyteri verò, & Clerici, quę pars in tali tempore debuerat cingere pontificis latera, vltro secessionis erant duces, neq; præsidij vel solatij quicquam ibi desertus habebat. Ita ille, qui antea carus omnibus acceptusq; fuerat, ac potuerat ipse quodam modo fortunam suam admirari, iam odio habebat lucem, & oderat eum lux. Gregis infensi pastor inuisus erat. Præsenti vultus submittebant, absentem execrabantur. Si procederet ad sacra concionem ue faciendam, fiebat per templa solitudo, si quid illius nomine quæreretur in quotidianos vsus, parabatur iniquiore conditione, ac erant, qui cum sacro tanquam, & irreligioso capite commercium omne recusarent. Grauia erant hæc & molesta, sed timebantur atrociora, pretiumq; fuit Constantio, Pontificem maximum de tali statu, & conditione rerum suarum admonere. Bonifacius erat quidam continuus Gregorij amicus idem Archiepiscopo, per quem tuto commeari sermones possent, impenetrabili viri eius fide. Huic per litteras ostendit, in quas calamitates, & pericula, nulla sua culpa, casu quodam infesto repente sit coniectus; abhorere à se Regnam, populum, Clerum, cuncta fieri sibi in dies arctiora; principium turbandi omnia, & alienandi animos, ortum à Prouincialibus quibusdam Episcopis esse, qui cœperint criminari sese tanquam damnando tria

Concilij

Concilij Chalcedonensis capita, in summa Catholicae religionis labascant. Nescire quid negotij sit hoc; illud certe scire, Catholicam Romanamque fidem cordi esse sibi, & ad extremum fore, velleque pro ea dimicantem, tam infestae vitae reliquias exhalare. Rogare interim, vti re totam exponat Pontifici maximo, & quoniam plena inimicorum sint omnia, possitque timeri, ne magis adhuc exulcerentur animi, si quippiam emanarit; det operam sedulo, ne quis negotium huiusmodi querelamque suam odoretur. Ea Bonifacius aperit Gregorio, statimque ille reconciliandis animis studium & curam adiecit. Extant litterae Pontificis illius ad Theodolindam, quae Constantium liberant omni culpa, & suspicione mala, itemque separatim ad Constantium ipsum temperatae consilium inter & solamen. Tertias quoque dedit litteras ostendendas Episcopis, hortatorias in posterum, & obiurgatrices ob praeterita. Eas qui perferrent, Hippolytus, & Ioanes missi cum secretis ad Reginam precibus, & mandatis. Summa litterarum & legationis erat; crederet Regina sciretque probum & incorruptum esse Constantium, recte de fide sentientem, nulla suffusum atque contaminatum haeresi; perditos verò, & amentes, qui vocare illum in suspicionem ausi, potuerint alienare ipsam, & velut à corpore caput abrumpendo, Mediolanensem Ecclesiam deformare. Concilij Chalcedonensis autoritatem ab Iustiniani tempore manere intactam, ac si quae postea in quinta Synodo sunt constituta, ea sic probari Constantio caeterisque, vt nihil ei detractum putent; se verò detestari, et arcere communionem sacrorum omnes, quicumque animo diuerso detrahere vel immutare quicquam ausint. Proinde

de

de ipsa rediret in viam, Archiepiscopumq. Constantium
 in pristina reciperet amicitiae iura, redderet Pastorem
 populo, populum Pastori. Hæc ad Reginam scripta.
 Bono animo esset Constantius; in obsequio Thodolin-
 dam fore, & rebelles illos Episcopos damnaturos vltro
 temeritatem suam; ageret modò leniter ipse omnia, &
 modestè. Tertia erat in Episcopos Epistola, quam Gre-
 gorius ad Constantium ea scripserat, & miserat arte, vt
 quasi proditor arcanae colloctionis, et magni secreti,
 rebellibus aperiret. Verba eius in hæc sententiam fuere.

» GREGORIVS CONSTANTIO EPISCOPO MEDIO-
 » LANENSI. Perfertur ad nos Episcopos in ista prouincia
 » quosdã esse qui sese disiunxerint ab auctoritate tua, idq.
 » fecerint, occasionem naçti nullam illi quidem, sed quæ-
 » rentes vltro rebellionis, atq. turbarum initia; eos crimi-
 » ni dare tibi, quòd in tria capita Romæ cautionẽ feceris.
 » Sanè poterant huiusmodi vocẽ intra septa dentiũ con-
 » tinere, si scirent, quanti esset apud me fides tua, & quàm
 » vlla cautione non indigeret. Nam si vellemus promit-
 » tere te aliquid, ac profiteri, contenti essemus vno tuo
 » verbo, nec vltra quippiam desideraremus. Cæterùm
 » haud equidem memini, quando tria illa capita fuerint
 » nobis in vlla sermonis litterarumue parte. Hi tamen
 » homines, si propera pœnitentia suum agnoscentes er-
 » rorem ad obsequium redibunt, facilem vtique veniam
 » consequentur. Nam sicut Apostolus ait, non intelligūt,
 » neq. quæ loquuntur, neq. de quibus affirmant. Nos in-
 » terea præclarè cõscij sumus nobis, quemadmodum san-
 » citam in Chalcedonensi conuentu stabilitamq. fidem,
 » imo conditam pectore foueamus, ac seruemus, &
 quem-

quemadmodum, addi, demi, mutariuè nihil velimus . 33
Quòd si cuiuspiam intempestiua sapiètia tale quippiam 33
fuerit aufa, hominem eum illicò ferimus anathemate . 33
Hæc nostra professio si quem fortè non sanabit ; næ il- 33
lū ego censuerim catholicæ veritatis odio, nō Synodire 33
ligione laborare. Sin autè errauere cupidine recti, pote- 33
runt hac accepta satisfactione, redire, complectique te 33
fratrem itaut à corpore Christi, quod est Ecclesia , 33
diutius auulsi non maneant. Alleuauerat Constan- 33
tius animum his litteris, & hac legatione præsentiq. Pon- 33
tificis erga res suas cura ; sed nondum matura erat res ,
vnumq. fortè verbum in litteris ad Reginam, erat im-
pedimento , quo minus id Pontificale remedium expe-
riretur . Nam cū ibi facta esset mentio quintæ Syno-
di, quæ præcipue, Synodus animos offendebat , consul-
tando inter se, Ioannes & Hippolytus , & Constantius,
nequaquam eas in tam suspectis rebus negotioq. tam
ancipiti reddendas esse Theodolindæ litteras censuere.
Episcopus verò Brixienfis è rebellibus vnus , corrupta
in suam pertinaciam ciuitate, responderat, haud alia se
conditione reconciliatum iri, quàm si Constantius ipse
publice profiteretur, tria illa capita probata esse sibi, &
sancta, neq. damnationi eorum vnquam assensisse. Inde
nouus Constantio mœror atq. difficultates nouæ, quas
cōsultus iterum Gregorius expediuit , ad Reginam qui-
dem alteras absq. mentione Synodi litteras mittendo ;
monendo autem Constantium, vt profiteretur apud
Brixienfes percussum anathemate sese, si vlla in re Chal-
cedonenfis Concilij decretis aduersaretur ; ita satisfieri
provincialibus posse, dedecorisq. necessitatem euitari.

Eam

Eam consilij viam secutus Archiepiscopus animos leniuit, obsequiumq. redijt Theodolindæ; & regius animus veluti ponens in damno, quod interposita offensione tātis per Ecclesia suæ fructu liberalitatis caruisset, tātò impensius ad eam honestandam est excitatus. Inde munera, dignationes & insignia, queis Mediolanensis Archiepiscopus excellit, hinc vsus Pallij, hinc firmum, & stabile coronandi Regis priuilegium, originem habere. Dedit & concessit ea Gregorius Theodolindæ, sanxitq. litteris ac edictis, vt quādo cunq. finita Regum Italorum stirpe, vacuam esse sedem contingeret, ius creandi regis penes eum Archiepiscopum esset; comitia creando regi in hunc modum haberentur. Decimoquarto die, postquam res ad interregnum venisset, ex vniuersa prouincia conuocarentur Mediolanum Episcopi, qui suffraganei, siue auxiliares dicuntur. Consultarent cum Archiepiscopo, quisnam ille militari virtute, studio religionis, cæterisq. regijs ornamentis ita è numero principum emereret, vt quam saluberrime administraturus esse Remp. videretur, atq. huic sine ambitione vlla mala, sine vlla cura, quæ flectere ab æquo, & vero animos posset, mandaretur imperium, qui ita electus foret, eum Archiepiscopus Mediolanensis Modoëtie corona ferrea solennibus cæremonijs eum ciret. Coronam eam Theodolindæ munus, prosequitur fama, tamquam interior circulus sit vnus è clauis, qui Christum liberatorem affixere cruci. Ei porò famæ sunt qui fidem adstruant coniecturis, atq. testimonijs, sunt qui abrogare non dubitent, prout nimirum suos quemq. sensus pronum in talia difficilemve facit. Pars

ca

ea quæ nobis fauet, nititur huiusmodi coniecturis & argumentis. Helenam Constantini matrem, cum treis re-
pertos augustissimi mysterij clauos, veluti thesauri cæ-
lestis arbitra dispensaret, alios alibi collocasse, tertium
inseruisse diademati, diadema gestamen fuisse Constan-
tino, inde per manus traditum haud sine Numinis fa-
uore ad Theodolindam peruenisse, cætera iam esse in
promptu. Nam quorsum attinuerit, ferream coronam
initiandis Imperatoribus ab Theodolinda sanciri sacrâ
ac solennem, & Imperatores ipsos longa seculorum
successione Longobardicum institutum obseruare, nisi
perfectò id esset, quod tam credere licet, quàm non cre-
dere. Diuini certè spiritus animiq. Pontifex Ambrosius,
cum Theodosium extinctum funebri laudatione coho-
nestaret, meminit diadematis è clauo constructi, idque
graue sanctissimi viri testimonium extat. Et nouissime
nostra memoria cum ea corona per legatos allata Bo-
noniam Carolus V. imperium auspicaretur, adessentq.
principes Ecclesiæ viri, magni sunt motus animorum fa-
cti, certissimo inter omneis consensu, veram esse famam,
& ferrum ibi quantalibet aurea mole pretiosius latere.
Legati quin etiã increpiti, quòd vili nimium ac paupe-
re cultu, nec ea, qua par esset celebritate, salutis humane
monumentum, & adactum olim per diuina illa membra
ferrum attulissent. Narrant qui spectaculo adfuere, cum
prolata ea capiti Cæsaris imponeretur, subito perfusam
horrore concionem obriguisse, tamquam, & manantia
innoxio sanguine trophæa crucis, & Christus ipse, to-
taq. facies acerbissimæ mortis ante oculos obuersaretur;
ab coronati Cæsaris adspectu ad violentos ictus la-

niatumq. diuini corporis, meditando & cogitando reli-
 giosissimos & grauissimos quosq. animum auertisse.
 Licet id quoq. in testimonij vim admittere, quodq. tan-
 te frequentia sensus iudicauere, id nequaquam esse com-
 mentitium arbitrari. Illud demum inter argumenta ego
 numerandum censeo, quod per bellicos tumultus qui
 diu Italiam afflixere, condita corona subterraneo in spe-
 cu seruauit nitore, & nihil contraxit eius rubiginis, qua
 sequitur ferru, vt celestis gratia vicisse naturam videatur,
 idq. sacro clauo datu fuisse diuinitus affirmare possis.
 Verum enimvero, de tota re, vt cuiq. libitum fuerit, opi-
 netur: nos vulgata referre, & quod pietas animum incli-
 nabat, eò famam dare satis habuimus. Constantius,
 primò beatus habitus, postea spectatus inter humanae
 varietatis ludibria, demum, qua meruerat felicitate rur-
 sus agebat, hisq. regijs & pontificijs muneribus auctas
 Ecclesiae suae res, moderabatur ita, vt calamitatem eam
 de qua memorauimus, appareret in id immixtam fuisse tan-
 tum, ne ad magni Episcopi nomen & famam ea gloriae
 pars deesset. Nam secundae res mediocribus quoq. uiris
 aliquando per omne vitae tempus adfuerunt; per ardua &
 ancipitia clarescere rara uirtus amat. Huic Pontifici,
 post illud Chalcedonense certamen, incidere leuiora iam
 negotia, quae deinceps explicabo, prout ex epistolis ma-
 gni Gregorij, varijsq. mandatis ad aetatis nostrae notitiam
 peruenere. Fortunatus erat in Clero Mediolanensi iam
 inde à Laurentio decessore stabilem, & fixam in Ecclesiae
 Mensa sedem atq. titulum assecutus, solenni legum Am-
 brosianarum uerbo, quos sic assumptos esurire homines
 uerant. Huic Fortunato, cum per annos complures fuis-
 set

set

set in illius possessione mensæ, subito coorti mali quidam homines (id enim Gregorij verbum est) eripere conantur alimenta. Cæterum, nescitur idne fecerint obtentu muneris alicuius & officij, ne nihil in Ecclesiæ rebus agere viderentur, an sui abdominis tædio inuidentes aliens alimentis; an verò quia magna hominis illius industria, multiq. labores, socordiam ipsis, & pingue ac segne oriū exprobrare viderētur. Scribebat .n. assidue Fortunatus, & sedulā Ecclesiæ Meediolanensi pro sua tenuitate operam nauabat. Ita, quod apud æquos rerū æstimatores amicosq. virtuti, caritatis vinculum esse potuerat, incitamentum irarum apud vācordes, & infensos fuit. Homines enormi ventris adipe, vinolenti, & ob flagitia olim fugitiui; capitosi alij, fuliginei, atri, qui, vel ex alieno solo fere conducebantur in tribunalia, tanquam futuri solutiores, vbi nescirentur ipsorum natales, & si quæ alia essent dedecora; vel hīc in sua patria peregrinæ toruitatis æmulatione, iudicijs, & honoribus obrep-
~~erant~~ *serant*; homines igitur huiusmodi, fremendo in Fortunatum hostiliter, & iactando, quæ liuor erga bonas artes, & crescendi suggereret cupido, facile religionem iniocere Constantio Pontifici, tanquam ex Ecclesiæ fructibus viuere Fortunatum haud leue piaculum foret. Adscriptum illum quidem esse Mensæ; sed neq. constare quo iure potuerit adscribi; neq. si constet, ferendum esse diutius, cum iam alia vitæ subsidia potuerit acquisuisse. Adstrepebant iisdem vocibus horum asseclæ minores administri tardiloqui, blasi, quæ sibi ludibria fingere amat natura. Constantius Archiepiscopus, erat ille quidem alto, & exaggerato virtutibus animo, largosq. spiritus &

generosos, vt in magna paterna domo hauserat ab iu-
uentute; fauebat quoq. litteris, & ingenijs princeps ipse
litterarum omnium, & ingenij gloria sumus æui; sed
querulas voces & lamenta conspirationemq. furiosam
non potuit sustinere. Fatigatus modò quiritatione sin-
gulorum, modò simul omnium importunitate, irent,
dixit, agerent, statuerent, decora ipsis, consentanea
recto; se nec adiudicare causam Fortunato, nec abiudi-
care. Hoc accepto responso iudices iniqui, quibus
in supercilio leges & iura, patinæ pro libris, & præci-
pua in Fortunati virtutes ira, confestim hominem deie-
cere loco, renidentes inter se postea, gratulantesque
vicissim ob illud factum, sicut asini & muli mutuam sca-
bunt. Indigna res visa ciuitati; & vt quiq. nouerant eie-
ctitium nulla sua culpa Sacerdotem, authores fuere,
vt Romam ad Pontificem Maximum prouocaret; simul
auxilium ei suum, & opem gratiosissimus quisq. polli-
centur. Ita Fortunatus prouocauit, exposuitq. sese con-
tributum Ecclesiæ Mediolanensis triclinio, ac pro eo se-
dulam Ecclesiæ rebus operam nauantem, repente spo-
liatum esse vitæ subsidijs, eamq. sibi factam iniuriam in
Ecclesia, quæ tantum hominum posset alere, tot aleret
etiam otiosos. Permotus his Gregorius, litteras dedit
ad Constantium, quas videre qui volet, extant tertio
Epistolarnm libro Pontificis illius inclusæ. Sententia fuit
huiusmodi. Sollicitū & attentū esse Constantiū oportere,
ne Fortunatum mali homines eripiant Ecclesiæ Mediola-
nensi; accubuisse multis annis eum in Ambrosiana mēsa;
scripsisse; nulla in re desidem egisse, neq. debere nunc ex-
turbari; id se mandare secreto. Quod si Fortunatus ali-
quid

quid fortasse commeritus fuisset, quo videretur indignus alimentis eiusmodi; causam eam cognoscendam esse Romæ, non permittendam autem eorum hominum arbitrio, quos ipse nosset maculosos, & ignaros iuris. Hactenus Fortunati causa nobis innotuit; de negotij sine suspicari magis licet, quàm affirmare. Neq. enim crediderim, aut segniter vsus fuisse Constantium occasione restituendi Fortunati, aut importunos illos administratos, supremæ saltem terrore potestatis, non abstinuisse in posterum conuicia, & malignas artes. Post hunc Fortunati casum, incidit Constantio grauissima in Lunenses Clericos actio moribus emendandis, & reuocandæ disciplinæ, quam in ea penitus Ecclesia turbulentia temporum oppressam, vrgebant maioribus in dies flagitijs homines religiosi, & sacri. Pertulerat id antea Romam fama, nuperq. ciues vrbs illius ad Gregorij strati pedes exposuerant, re Ecclesiasticâ Lunensem in vltimū adductam esse discrimen; facere ibi Clericos ea, quæ Laicis adspexisse sit horror; nisi quid in Apostolica sit autoritate remedij, propediem in barbaros externosq. mores vrbem esse delapsuram. Venantium Episcopum habebant. Huic mandat Gregorius, vt habita de Clericis quæstione, coerceat alios, alijs interminetur, quosdam lenius agendo castiget. Sed cùm prouincia visa durior esset Venantio, quàm vt eam obire solus posset, petijt & impetrauit à Pontifice Maximo, vt eius curæ socium Archiepiscopum daret. Mediolani Constantius, & Venantius de Lunensis Cleri corruptelis cognouere; magna que species fuit eius iudicij, cùm ex illa vrbe & agro in hanc Metropolim Clerici, Monaci, presbyteri cateruatim ex-

ci-

cirentur, nemine imperium detrectante, quia Metropolitano, & quia Constantius, sua, & Romani Pont. auctoritate statuebat, & vocabat. Interea Theodolinda Regina, stabilita iam domo, & coniuge ad sanitatem traducto, nataque id quietis ac otij, quod amplificationi diuini cultus, & totius Ecclesiasticae rei necessarium omnibus olim votis expetiuisset, primum omnium concepit animo maiestatem illam templi Modoetiensis, quae digna Longobardo nomine, digna tantis opibus, digna Ioanne Baptista mortalium augustissimo, & affini diuinitatis, esset. Eius aedificationis originem, & quam causa fuerit Reginae, ut ex vniuerso coelitem choro, hunc sibi praecipua pietate colendum sumeret, exsequar. Postquam Agilulphum Theodolinda in coniugium regnumque pariter ascuerat, varios ea res toto regno motus animorum exciuit. Pauci nuper aequalem, iam dominum haud concoquere, fremere, quod imperium, de quo armis certassent, vnius mulierculae arbitrio ac potestati esset permixtum, instigare quietos, & gaudentes, vel pietate Reginae, vel moderatione Regis, nullo loco deesse turbis ac seditioni. Rursus pars melior, incitamentis abhorrere, lenire furentes, aut etiam parare arma, quae malum opprimerent antequam erumperet. Erupit tamen, & descendere turbulentissimus quisque, quorum contagione Romana arma mota, & ad Gregorium usque Pontificem Maximum ira belli peruenit. Namque dum rebelles persequitur Agilulphus, inuasit hominem suspicio, tamquam Gregorius ipse partes fouisset alienas, ac Longobardici regni finem optasset. Itaque perduellibus admodum felici expeditione debellatis, conuertit Romam
iras

iras victor, Latioq. peruastato, quatenus ferociam exerceret, iniecerat omnibus curam. Ipsi ante omnes Gregorio, tum gregis amor, tum studia diuinarum litterarum, quibus iucundissime tunc attinebatur, fecerant metum, ne graue ac diuturnum vrbi malum id foret, neue solita bellorum mala resectam ex præteritis miserijs Ecclesiam pristinam ad solitudinem vastitatemq. redigerent. Ob ea, spem tentare pacis, & varias auertendi periculi vias diuinus Pontifex tractare; neq. occurrit anxio potius expeditiusve quicquam, hosti pacando, quam vti confugeret ad Theodolindam, eaq. deprecatrice aduersus concitatum regis animum vteretur. Ea per litteras admonita monet maritum, abstinere bello, quieta turbidis anteferre, parcere sacrorum principi, neq. in eam urbem vim atq. clades inferre, qua in vrbe Deus ipse religionis & Ecclesie principatum esse voluisset. Non dubitauit Agilulphus, quominus vxoris precibus ac pietati gratificaretur quicquid illud irarum hæserat animo, retròq. domum copias abduxit. Læta res omnibus fuit, pacisq. solennia celebrantur eo die, qui D. Ioannis Baptistæ natalibus sacer fuit. Id exordium atq. inuitamentum Regine præcipui cultus erga Baptistam, adiecitq. animum ædificando templo, quod monumento esset, illo die vulgata per Italiam pacis gaudia, renatam Ecclesiam, & impletis honorum votis, de turbarum auctore triumphum actum. Sed anceps hæsitatio diu muliebre animum torfit, quamnam ei templo sedem eligeret, vbi pulcherrime stare posset inclytum opus. Placebat in radicibus alpium Verona, Ticinum interdum, sæpius Mediolanum cogitatione reuoluebatur; & suspendit læta quies

quies curas. Namq. cum ex anxia meditatione, sicuti fit, somnus ipsam occupasset, è cælo vox auribus accidit humana maior, quæ omittere sollicitudinem iuberet, atq. relinquere rem totam arbitrio, dispensationiq. cælesti. Missum iri signa de cælo, candidam columbam, quâ regione visum illud occurrisset, ibi designaret templo fines, eaq. in area ponerat aram Diuo. Ex eo die veluti subducta in cælum Theodolinda diuinam interpretem exspectabat, & apparuit auis circa nobilem vicum Abduara inter & Ticinum, cui vico nomen Vlmæam fecerât frequenteis arboris eius siluæ. Ibi, cum fortè Regina, inuitata placidissimis vmbriis, & amœnitate loci, iumentum, quo vehebatur, sustinisset, quiescendi quoq. paulisper incessit eam cupido, & recreandi fessum corpus illo simplici strato & mollibus herbis. Descendit ad pedes; reliqua simul defilit multitudo, & obuersis in heram oculis illius nutus exspectabant. Erat in vicino quercus proceritatis amplæ, quam erratico amplexu frondosa circumueniens vitis, illius opacitatem & virorem adiuuabat suo. In arboris eius vmbra, postquam modica quiete refecta Regina est, lustrat oculis patentem latè campum, statimq. memoria templi & voti subit animo; & si numen annuat, nihil exoptare magis, quam vt ea in planitie condere ædem possit. Simul cum desiderio spes intrat, & quod sperare ceperat, id ipsum audet precari. Itaq. flexo haud cunctanter poplite, fundit ab imo pectore preces incensas, & petit à Deo Optimo Maximo, vt ea in planitie deligat templo sedem, vtq. sibi nuntia diuinæ voluntatis ales mittatur. Factum vti postularat, & suspensis demissa leniter alis colūba sedit ramo, & quasi
diceret,

diceret, condendi templi locum, & tempus iam tandē adesse, humano more vocalis, effata est, MODO, cui voci subnectens reliqua Theodelinda, seque paratam ostendens hilaritate summa subiecit ETIAM, quę duæ postea in vnam conflatae voces, repudiata vetere appellatione, vico nomen fecerunt. Hæc ita vt retuli, veteres illius oppidi litteræ, & incorruptæ simplicitatis monumenta tradunt. Est etiam ibi regium sacellum amplis ab ipsa Theodolinda vectigalibus instructum, & ornatū antiquissimo picturæ genere, quæ pictura singulis quadris totam rei gestæ seriem ostendit. Stat primò vetus Vlmæa opaca & amœna frequentibus arbutis, & quæ diffundit late ramos quercus, nixa genibus Theodolinda tendit cælo palmas; aulica turba, & regius equitatus in propinquo, diuina quoq. volucris adlabitur, & anxium mulieris animum exsoluit cura. Et alia deinde, prout quidq. à rerum scriptoribus traditum est; quod indicasse volui, quò narratio nostra plus etiam hinc fidei, & auctoritatis haberet. Primus lapis est positus iij. nonas Iulias, anno salutis nostræ quingentesimo nonagesimo tertio, ædificationi quinquennium insumptum. Postquam ad fastigium perducta stetit ædes, dedicatur, quanto maximo tunc poterat apparatu, eiq. dedicationi Longobardi Principes adfuere. Traduntur etiam patronum eum atq. tutelarem aduocasse sibi, & nuncupasse solenne votum, vt festa ipsius die quotannis, vel accederent ipsi pietatis causa Modoetiam, vel si id impeditius foret, mitterent ampla dona portanteis legatos. Certè ex eo die, mansit hoc Longobardis patrium institutum, vt videntes ad bella, pictam imaginem Baptistæ vexillis præ-

V u u

ferrent,

ferrent, & in ipso feruore pugnae, quando Mars esse acer-
rimus solet, sacrum illud nomen ingeminarent. Ea in-
uocatio, percussam haud semel aciem restituit, pauciq.
& confecti vulneribus, plures & integros datis è cælo sup-
petijs fugauere. Neq. ambigitur, quin spreto postea,
vel remisso cultu, & exuta, quam animis imbibe-
rant erga Tutelarem suum pietate, sublabi retro res coe-
perit Longobardica, sitq. imperium dissolutum. Cate-
rùm, dedicatione peracta, congestisq. regalis opulentiae
donis, ne quid omitteretur quod ad faciendam Templo
dignitatem pertineret, à Pontifice Maximo petijt, impe-
trauitq. Theodolinda, vt fieret author earum rerum,
quas ipsa honora, & magnifica Baptistæ simul & popu-
laribus instituisset. Instituerat autem inter cetera, vt co-
ronandis regibus ea sedes, idq. veluti theatrum esset, in
quo solennia regni posteritas omnis capefferet. Neq. so-
lum ad ea facilem sese Gregorius præbuit, sed insuper vl-
trò concessit augustissimas quasq. reliquias & ex cælesti
thesauro larga munera piacularis indulgentiae. Missus
qui Modoetiam ea perferret, Ioannes Diaconus, qui com-
ponendis Ecclesie rebus vltro citroq. iam aliquoties an-
tea commearat. Præcipua dona, quæ quidem, vitata
hominum, & temporum iniuria maneant adhuc, hæc fue-
re. Infantis Christi sportella contexta palmæ folijs.
Frustrum harundinei sceptri, quo Regi Regum, ex-
tremis rebus illusere Iudei. Segmenta spungie quæ li-
quorem amarum in sitis pœnam admouit. Stipitis ip-
sius fragmentum ex quo vita pependit, inclusum aureæ
thece non sine pretioso distinctu gemmarum & vnionû,
quod munus Pontifex ipse largitor, Adaloaldo regio
puerulo

puerulo perpetuum esse collo gestamen iussit, idq. ad-
scripsit nominatim. Accedunt præterea, peplum Marię
Virginis, & eiusdem acu picta tela, exemplum, & forma
sicuti creditum est, operis alicuius, cui diuina manus ad-
laboraret. Visuntur item ipsius Baptistæ reliquiæ; liqui-
dus in ampulla cruor, cineres é cremato corpore, & cū
dente modicum quid è caluaria. Tum Apostolorum
corbes, & mappæ, tum olei vascula, de quo fama est,
vitale multis mortalibus ac salutiferum fuisse, cū Re-
gina deploratos, & morti proximos inunxisset. Sunt de-
num linamenta, quæ Martirum sanguinem ebibere, &
ossium fragmina crinesq. sacra magnarum animarum
pignora, quæ videlicet permittere in numerum cogit
multitudo. Hæc omnia, quò pluris apud omnem poste-
ritatem æstimarentur, ac ne solita reliquiarium adulte-
ria suspecta quisquam habere posset, accessit ipsius Gre-
gorij manu confectus index harum reliquiarum, in quo
Longobardicis litteris exscripta exsignata omnia conti-
nentur. Cū per hæc, & alia, non Basilicæ modò sed etiã
ipsimet oppido celebritas accresceret; Theodolindæ
quoq. creuit amor & loci desiderium, ibiq. regale do-
micilium collocauit. Nouit & monstrat adhuc earum
ædium vestigia fama memor, manent nomina; hîc pala-
tium, & aula; alibi Curia & forum monstrantur, nunc in-
fensa tabernis opificum, priuatorumq. tectis. Per ea
tempora venit Mediolanum Columbanus Hybernus na-
tione, vir inclytus sapientiæ studijs, & seueritate vitæ,
neq. ignotus Agilulpho. Is reliquias Arianorum, quo-
rum erat adhuc in vrbe colluies, autoritate concionū
& disciplinæ sanctimonia, scribendo quoq. ac disputan-

do fugit, aut sanauit. Inde maiora & plura iam destinans, imminensq. super omnia contemplationi cælestium bonorum, egit cum Agilulpho; vt quoniam id vitæ institutum adamasset, quo prodesset multis, neq. tamen fructu solitudinis careret; concederet sibi aram ædificando Monasterio, quâ Basilicam Petri Bobiensis ager amplecteretur. Ibi secessum opportunum, & veluti ad Apostolicas expeditiones arcem fore. Hæc fuerunt initia Monasterij, quod postea congestis illuc opibus, immensum creuit, & qui mortales, cupidine paupertatis ac priuatæ vitæ secuti Columbanum in eas sese latebras abdiderant, hi quandam principatus imaginem, oppida, multumq. ditionis capessiuere. Nec minor gloria sanctitatis, & virtutum, quarum amore conuenerant. Siquidem extincto Columbano, par Attala, huic deinde Bertolfus, Bertolfo, similes alij succedere, queis Ecclesia summos honores decreuit. Ea quoq. Constantij gloriæ pars fuit. Fauerat enim Archiepiscopus Columbano, ipsiusq. petitionem apud Regem adiuuarat, nullo in peregrinam virtutem, vt assolet, liuore, & erat, vt dixi, animo excelso atq. mentis imperturbatæ. Postea virum asperauere reorum turba, cum vno velut grege in varia flagitia, & noxas erupissent. Fuere autem, Amandinus, Vitalianus, Iobinus, Saturninus, & Ioannes, alijq. partim horum sceleribus illigati, partim ipsi scelerum principes, & auctores. Amandinus Abbas intra Monasterij claustra, sacrilega fuerat ausus, ob quæ deiectus honoris gradu, postulabat, vt in pristinum locum restitueretur haud leuiore flagitio, quàm quo meritus fuerat eam notam. Consuluit super eo negotio Pontificem Maximum Gregorius,

gorius, accepitq. responsum huiusmodi. Nec posse id fieri, nec licere; diligenter hominis exploraretur penitentia; ea si tanta foret, quantum fuerat scelus, communicum cæteris iure viueret in monasterio redactus in ordinem idq. non solum ad pœnam ipsius, sed ad exemplum quoq. cæterorum. Nam si aliter fieret, existimaturos in posterum homines, pœnas ostendi, non admoueri; inde peccandi libidinem, disciplinæ contemptum fore. Vitalianus, presbyter, incertum nobis, quonam tanto piaculo, vt etiam exauguraretur meruerat. Postea, cum turbaret Ecclesiæ statum, & ipsa desperatione auderet in dies maiora, mittitur sub arcta custodia Romam, indeq. in Siciliam adsportatur. Subdiaconorum quoque trium lapsa est in publicum libido, nec potuit differri iusta turpitudinis nota. Exsuuntur ordinis sui mysterijs, & abdicantur, alijs in ea officia, & munera substitutis. Hæc fuerant crimina, & noxiorum pœnæ. At Ioannes quidam ab Actis, & Scriba publicus Ecclesiæ Mediolanensis, visus est offendisse suspicione magis obscura, quàm vlllo certo crimine; in eum quoq. fuit pœna, vt moueretur loco. Hunc indigne fuisse exauthoratum, indicio sunt Gregorij Pontificis litteræ, quibus Constantium hortatur, vt caueat in posterum hominum sermones; periculum esse, ne, si quod egerit in Ioanne Notario, id ipsum in cæteris quoq. iudicijs agat, non ex recto & vero, sed ex delatorum artibus animiq. sui perturbatione videatur ferre sententiam. In ijsdem litteris reperi, contra quam antea credideram, Constantium infensissimum fuisse Fortunato, & in ea, quam semel accepisset offensione perseuerasse. Cùm enim ad priores Pontificias litteras

ita

ita rescripisset Archiepiscopus, vt, quem authoritas Apostolica restituerebat in pristinum Ambrosianæ mensæ locum, ipse esse restituendum negaret; commotus leniter animo Pontifex Maximus, caput in eam causam addidit huiusmodi. Quas á Constantio super Fortunati negotio litteras acceperit, certe, vel nõ scripsisse ipsum, vel si ipsi tamen exciderint, in ijs Constantij fratris animum æquitatemq. non apparere. Se se, quicquid in eo negotio statuerit, statuisse imprimis ipsius Constantij causa, nimirum eius dignitati ac nomini consulentem, atq. cauentem, ne quid detrimenti fama eius pateretur. Cùm enim Fortunatus impleat querelis omnia, quòd ius suum in patria non potuerit adipisci, quòd vi, non iure in ipsum agatur, quorsum ea pertinere, si non ad Episcopi, sub quo fiant, inuidiam, pertinerent? Proinde
 » temperamentum nobis fore optimum videtur, si miseris Romam aliquem, probe doctum causæ totius naturam, & ordinem, & momenta. Cùm eo scilicet agemus, ita, vt, nec vlla vestro nomini labes adspargatur, si iudicatum erit, non deberi alimenta Fortunato; nec Ecclesiæ rebus ac institutis vlla fiat iniuria, si meliorem causam habebit. Quod si postquam ille nostram opem implorauit, atq. de iniuria, quam sibi fieri putat, est conquestus; vos tamen istic decidere litem perseueraueritis; credent homines, reuera hunc, non iure, sed potestate fuisse superatum. Caput hoc de Fortunati causa fuerat in earum litterarum extremo, quas Gregorius ad Constantium dedit, cum super Amandino, Vitaliano, Iobino Saturnino, tribusq. Diaconis, & Ioanne Notario, consultus, rescriberet, quæ crimina, quibus piaculis essent luenda,

luenda, quid in vnoquoque reo fieri æquum videretur. Cæterum in tot reis & iudicijs, tantaq. causarum varietate sequutum est illud, quod sequi fuerat necesse, criminatio scilicet in ipsum iudicem, & inuidia, variaq. per urbem obtrectiones inuitabilia principibus mala, quotiescunq. corrigere delicta, Rempublicam ordinare, coercere licentiam conantur. Cùm enim alios iam puniuisset Constantius; alios propediem esse puniturus videretur; cœpere in ipsum fremere, vt quisq. consanguineum, amicum, partemq. opum Ecclesiasticarum in illis amisisset. His deinde annexi alij & intimi, & rursus horum affecte, excipiendo querelas, & augendo ac diuulgando, facilè ciuitatem ab Archiepiscopo vniuersam alienauere, nihilo meliore iam rerù statu, quàm cùm infensi olim prouinciales, infensa Theodolinda, in funesta illa Chalcedonensi secessione perstarent. Aiebât hominem esse asperum, sæuum, inimicum Clero, auidû faciendæ solitudinis in Ecclesia; si desierint esse in quos sæuiat, in ipsamet sacra desæuiturum, quorum obtentu dominatum importunum exercent. Haud posse mirum videri, iam inde ab illo tempore hominis ingenium innotuisse, cùm in Chalcedonensia capita durus & præfractus, tantum turbarum, & calamitatum intulerit rebus, malueritq. defendendo quæ semel imbibisset, Ecclesiam euertere, quàm cedendo paulisper, consulere publicæ paci & quieti. Prima hæc fuerat in Constantium querela. Prouecti dein longius licentia cauillandi & dulcedine, non tam ingenij culpas iactabant hæc, veteres iam & exoletas, quàm vitæ quoque labe, & animi vitia, quæ veluti monstra forent in Pontifice, de quibus antea

nemo

nemo suspicatus fuisset. Ita Constantius, in sordibus iterum, & squalore iacebat, & profana esse sacra, quæ faceret, inimici & astuti homines, credi per urbem volebant, ab amicis etiam, & simplicibus credebatur. Ac tanta fuit infectatio, tantaque sermonibus materies, ut de tota re fama peruenerit Romam, haud exiguo summi Pontificis dolore. Angebatur, hominem innocentem, vnica seuerioris ingenij culpa, in eas redactum esse calamitates, patientem semper aliquid à suis ciuibus, & in ipso pulcherrimarum rerum conatu, deformem & iniuisum. Quando placare furentes animos & sanare, dies tantum ipsa posse videretur, eaque non aliunde quam ex tempore petenda esset medicina, quo vanescunt inania, falsaque suspiciores aboleantur; consolari saltem amicum, & iustum ipsius in ea rerum iniquitate lenire dolorem, operæ pretium duxit. Id Pontificale solamen fuit huiusmodi. Et litteris, & sermone multorum, intellexisse, quibus telis, & quibus artibus improborum æterni hostis machinatione tentari sit coeptus. Sed in omnibus humanæ vitæ calamitatibus ad omnipotentis Dei prouidentiam semper esse confugiendum, & aduersus hominum conuicia & maledicta, utendum hoc solatio, si nullius malæ rei conscij nobis simus. Nam bonæ mentis, & recte factorum conscientia, liberos, & iam absolutos homines esse, etiam inter calumnias accusatorum & obiecta crimina; culpis obstrictum, & male conscium animum ne in publico quidem fauore, carere dedecore, quod foueat intus & alat. Bono igitur esset animo, sciretque nullum sane mentis hominem & christianæ credulis accepturum auribus ea, quæ furor, & liuor inimicorum
temere

DIRON

temere

temere in ipsum confingere esset ausus. Moneri sacrarum litterarum autoritate sese, ne facile de altero cuiquam credat obloquenti scilicet ac detrahenti, sicut ex diuerso, deprehensa manifestis indicijs atq. probationibus flagitia, debere coerceri statim sciat, ne impunita latius diffundantur. Eius rei documentum in illustri positum monumento Deum ipsum præbuisse, cum aduersus impuras ciuitates reclamante natura, dixit, iturum se, & visurum, an tanta forent scelera, quanti clamores fuissent, vt si vera esset querela, sumeret pœnas. Neq. enim erat, cur descenderet ad cognoscendum author omnium rerum, nisi ad coercenda humanæ temeritatis iudicia id pertineret. Proinde rumores insanos, & vuculas obrectatorum Constantius adspernaretur, erigeretq. animum ad æternæ vitæ cogitationem, ad Reip. curam, ad sananda ciuitatis mala formandosq. subiectorum mores. Fortasse enim inuidentem hostem illius in hoc generi progressibus & pacis intercipere conantem bona, femina hæc in longum iccisse, quæ foueret, auctaq. promeret, nimirum, vt occupatus animus imminutæ dignitatis dolore, langueret ad munera pastoralis officij; non ad populum verba facere, non monere, non punire pensi quicquam haberet. Sic adeo etiam in prælijs fieri, vt qui vexillum gerit, in eum hostes præcipue dirigant tela, quò scilicet acies vniuersa dissipetur, si ceciderit ille, quem sequi debeant omnes. Illatum esse vulnus eius famæ, non secus atq. animarum vexillifero; sed excuteret ferrum ex plaga, sensum alienaret ab dolore, neq. anxius esset alia sollicitudine, quàm vt vêturo iudici probaret innocentiam suam, & salutariter,

ac recte curatos populares. Has litteras qui perferret, Marianus quidam à Gregorio est missus, cum secretis ad Constantium mandatis, & consilijs, quæ ad regendam in tali rerum statu fortunam, animosq. leniēdos pertinerent. Erat in ijsdem litteris, si Episcopus quidam, à Constantio deiectus eo dignitatis gradu, manifestis indicijs teneretur, ac merito deiectus foret; alius vt mature sufficeretur in ipsius locum; sacratissimis legibus cautum esse, ne vacua trimestri diutius Ecclesia relinquatur. Illi deinde Virgilius quidam Gregorio simul & Constantio seruili arte, quæ inter cæteras prioris æui labes ostenderet secutis hominibus,, non omnia apud priscos fuisse meliora, suas omnem ætatem habere fraudes, & frustra sæculi nostri mores incusari, quòd prauis sint & mali, contra quàm scilicet bonis temporibus viueretur. Virgilius hic homo Romanus, cum Mediolanensem præfecturam obtinuisset, iamq. maturo ad proficiscendum tempore pararet iter in prouinciam, ad Gregorium it salutandum, & post sacra pedum oscula, petit ab eo commendatitias ad Constantium Archiepiscopum litteras; posse magistratus initio multas eiusmodi res incidere, vt egeat illius consilio; simul auere satiari optatissimæ consuetudinis fructu. Datæ litteræ, vt amicitia principum forent, impudentissimæ fraudi locum aperuere. Nam posteaquam venit ille Mediolanum reddiditq. litteras, acceptus benigne est, iussusq. credere, opes Ecclesiæ Mediolanensis, subsidia ipsius esse fidelia, & certa; ubi vellet experiretur. Per aliquot inde dies, amicæ tantum salutatiores erant, vicissimq. sicuti fit, ibant visere, consilij quoq. nō nihil subinde petebat Præfectus; & erant in
eam

eam artem composita hominis verba, & mores, vt nihil aliud quàm quæsiuiffe Constantij amicitiam videretur, & ex amicitia consilium rebus administra ndis, quæ cognoscendæ prius quàm gerendæ essent; nec aliunde melius, quàm ex Pontifice possent cognosci. Biennium interea effluxerat præfecturæ, iamq. successor expectabatur. Tunc Virgilius, siue minus rapuisset ex tam opulenta ciuitate, quàm destinarat, siue etiã auctę præter spem opes homini nouo, maiorem sui cupidinem, vt sit, mouissent; rapere voluit ex Ecclesia, grandemq. pecuniæ summam ab Archiepiscopo mutuam petit, desertam sibi fidem, aliunde, necessitatem inopinatam præfatus, & celeriter utiq. repræsentaturum. Neque Archiepiscopus dubitauit. Accepta pecuniâ Romanus homo decedit è Pro-uincia, minimeq. patria fide, diu creditorem frustra-batur, itaut ille apud Gregorium exoptulare fuerit co-actus. Ille talem animum adspersus, moneri hominem iussit, uti satisfaceret Constantio, factusq. deinde cau-tior, ipse cum Ioannē in id præfecturæ munus eūtem pari commendatione prosequeretur, disertis verbis adscrip-sit, se se quotiescunque commendaret aliquem, com-mendare ita, vt nihil imponeret oneris ac molestiæ; sa-tis esse, si peteret amicis ea quæ fieri com modo ipsius pos-sent; ad pecuniam & si quæ alia forent duriora, nequa-quam id officium pertinere. Cæterum fraudator hic Virgilius, & de Philagrio, cæco quæ memorabo Constani-tium, uti certum è sua familia virum legaret Romam im-pulere. Diaconus Euentius est missus. Possederat Phila-grius in agro Mediolanensi vineam cum casa vetus hæ-rediolum, eoq. subsidio, familiam, & cæcitatibus mala su-

stentabat, cum subito litem intendunt, Ecclesie Mediolanensis administri, tantis opibus modicum illud accumulare studentes, cura, quam equidem acceptam fuisse Deo non crediderim, hominibus certe non fuit. Ac tanto fuit minus, quia potentes ministri, dum instituta lite, tractantur iura, testes interrogantur, caeteraq. fiunt solennia fori, spretis repente, & abruptis imaginibus iuris, violenter in agellum inuasere. Deterrima pars Cleri, stolidi, vacordes, iniusti, quos ad Ecclesie quietem pertinuerat, sepeliri viuos, quandoquidem diuinis simul humanasq. leges, & illam tantopere commendatam a Christo caritatem, ementita specie ludificarentur; atq. adeo Christum ipsum pauperum parentem actionibus huiusmodi quodammodo viderentur irridere. Philagrius in hunc modum exturbatus e praedio, tetendit Romam, execrantibus amicis tam iniqua iura, & iudices illos importunos. Itur in ius ad Pontificem Maximum, hinc a Philagrio caeco, hinc ab Euentio legato. Philagrius oritur; agellum sibi relictum a parente suo, que cum bona fide possideret, coepisse ministros Ecclesie Mediolanensis, eum repetere ac vindicare; se contra coepisse proferre litteras & monumenta, quibus possessionem rueretur. Dum lis incerta penderet expectatione, peractos administris lenti negotij moras, indignatosq. quod aduersus ipsorum potentiam, & autoritatem senex, inops, caecus, os aperire fuisset ausus, repente facta manu rem controuersam vsurpasse; rogare, Pontificem Maximum, vt sua caecitatis capiat illum misericordia.

» Dein Euentius legatus inquit. Factam huic injuriam, &
 » ego audiuisse videor, neq. Archiepiscopus meus inficiatur.

tur . Sed si vlla fuit iniuria , fuit in eo , quòd non expe-
 ctata iudicum sententia , prædium , de quo ambigeba-
 tur , est ademptum ; in cætera testes dabo , qui probent ,
 agrum esse Mediolanensis Ecclesiæ , nec eum ab Euagrio
 bona fide possideri . Gregorius . cùm audiisset vtrumq. ,
 rationem hanc iniit , vt æquitati Constantij res tota per-
 mitteretur , superbs administris in ea nihil actione
 iudicioq. turbare fas esset . Ita Philagri quiritationes ,
 & lamenta quieuerunt , satisq. sperabat , peritum illum Ar-
 chiepiscopum iuris , & recti , laturum esse sententiam , qua
 ministrorum iudicium illud iniquum & crudele rescinde-
 retur . Cæterùm anxiusq. & sollicitus erat , quia post ac-
 ceptam iniuriam , rectà iuisset Romam , neq. ad Cōstan-
 tium ipsum confugisset , qui facile cognoscere causam ,
 & coercere ministros posset ; ob id offensum esse Ponti-
 ficem suspicabatur . Petijt igitur à Gregorio , vt quasi
 beneficium absolvens , placaret sibi Constantium , simul
 hanc ab eo facultatem impetraret , vt quandocunq. ad
 limina Apostolorum veneranda vellet proficisci , quod
 sanè facere sapius , in animo haberet , posset bona cum
 ipsius venia & pace peregrinationem eam suscipere . In
 id etiam datæ litteræ commendauerunt Constantio Phila-
 grij pietatem , & in tributis exigendis , ne quo premere-
 tur onere ; sustinere satis oneris eum , quòd careret com-
 muni lucis vsura , nec adspiceret diem . Redeunti dein-
 de domum Euentio dona data quæ ferret ad Archiepi-
 scopum , ex reliquijs Pauli , Ioannis , & Pancratij , pignus a-
 micitiæ , ac ne quid ille fortasse malæ de se suspicionis
 ex tanta rerum , & negotiorum varietate residuum esse su-
 spicaretur . Haud multo postea Cōstantius moritur , cūq.

vacua

vacua sedes ambitioni studijsq. partiū in medio esset relicta, queis Catholica res curæ, & qui pestem adhuc animis Arianam fouere nt, cooriuntur diuersi, & vtriq. creati sui corporis Episcopum volunt. Immiscent etiam principes suo more sese, magno fauoris momento pro ut integri, vel corrupti, hos, aut illos in eo certamine esse superiores mallent. Ab Catholica parte petebat Adeodatus ex templi maximi Diaconis, non mentis candore, non doctrina, cæterisq. bonis artibus dispar, aut indecorus nomini. Ariani, magis in speciem ementita, quàm sincera virtute notum alterum opponebant. Prope ex æquo partes ardescere; non viribus, non conatu, & violentia dispare esse; prauis & sani, cupidi salutis, & præcipites in exitium, eadem spe coniungebantur. In eo certamine, Catholici, nominato confestim, & in Pontificale fastigiū euectò suffragijs omnibus Adeodato, quem alij Deus dedit nuncupant, nominationis eius litteras Romam ad Gregorium dedere, conatum simul Arianorum, ac Agilulphi præsertim in opponendo suæ factionis homine, pertinaciam exponentes. Gregorius hæc rescripsit. Audito Constantij excessu, percussus sese dolore simul & cura. Mœrere, quòd talis vir esset amissus, qualem Ecclesia nullum ferè alium haberet; angi, quòd in locum eius peterent prauæ religionis homines, ac in eorum pessima studia principes ipsi sese confociarent. Adeodatum, de quo scriberent, antea minus notum fuisse sibi, sed permittere rem ipsorum iudicio. Proinde, superiorem illius vitam recognoscerent diligenter, ac si per omnia, dignus reperiretur, qui post Cōstantium sederet, nec vlla in parte sacratæ leges obstarent

obstarent pergerent, Episcopum facere. Panthaleonem ex Apostolici tabularij ministerio familiarem suum, in id venire, vt suprema firmet autoritate populi consensum, hominemq. ritè consecrandum curet. In cæteris quoq. mandatis, vt ei fides, & honos haberetur. Quòd verò scripsissent, Longobardorum sese pauere potentiam, & iras, ne scilicet, si alius foret Episcopus, quàm què ipsi destinarant, interciperent Ecclesiæ fructus, eaque in rem Ambrosianam contumelia, & damno, dolorem suum vlcerentur; ne ob eam rem essent solliciti. Nam præcipua Mediolanensis Ecclesiæ vectigalia fructusque sustentando Clero, in Sicilia cæterisq. locis haberi, quæ loca vacent hostium dominatu. Acceptis in hanc sententiam litteris, & habita diligenter in Adeodati vitam questione, Mediolanenses Adeodatum Episcopum creant, obeunte cæremoniam Panthaleone, qui in id erat missus. Anno sexto decimo postquam Adeodatus cœperat sedere, moritur Agilulphus, Adalualdo filio relicto, & donec is ad puberem ætatem perueniret, tutela regis, & regni permessa Theodolindæ. Is in materno Modocientis templo renatus natale domicilium, vt adoleuit, honestauit omni liberalitate, quæ vel ad cultum ædis, vel ad psalmodiæ frequentiam pertineret. Manent adhuc post tantum æui, prædia constituta Sacerdotum Collegio, & litteræ complexæ donationem eam, quarum litterarum sententia est huiusmodi. Regem Adalualdum vna cum Regina matre constituisse patrimonium illud Baptistæ tutelari suo. Si quis ausit ea bona occupare, vel interuertere, vt in eum iratus Deus edat exempla vlticis iustitiæ, & extremo voluentium
secu-

seculorum die, melius non sit illi sacrilego, quam Iudæ proditori. Quatuor inde annos regnauere Adaloaldus & Theodolinda; quinto post Agilulphi mortem anno pelluntur regno, eaq. res, noua Mediolanensis Ecclesiæ calamitas fuit, vt vindice religionis oppressa cum herede suo, religio simul artibus oppressa inimicorum iaceret. Haud fuerit alienum, eius negotij seriem, & ordinem explicare. Principio bella, & sæui tumultus fuerant cum Imperatore Constantinopolitano, idque certamen & periculum magnopere Longobardos in hunc diem exercuerat. Pace conciliata, nihil iam inde hostile aut infidum expectabatur, liberi conmeatus vltro citroque patebant, litterarum legationumque commercio, vt quæque res incidisset, miscebantur. Igitur Imperator Heraclius, incertum, ob negotia quædam, an eam dolo malo speciem obtendens, destinat ad Regem Adaloaldum è suis familiaribus Eusebium nomine doctum veneficia & perniciosas artes. Is, cum Mediolanum siue Modoetiam, nam vtroq; trahit fama, venisset, exceptus ab Rege per quam familiariter, admittitur in colloquium, adhibetur conuiuio, & crescente consuetudine, interiorum in amicitiam adsciscitur. Sic nata locum insidijs Græca fraus haud distulit scelus, quod siue domo cogitatum, & secretis cum Imperatore consilijs maturatum attulisset, siue etiam concepisset inter ipsam caritatem hospitalium beneficiorum. Exeunti de balneo forte die quodam Regi potionem offert ita medicatam atq; temperatam, vt primo blandiretur gustatu, cõcepta deinde per venas, & diffusa, væ cordiã inferret. Ex eo die iuuenis res odiosas facere, nescire qui homo esset, munificentia inæquali

inæquali sese, aliosq. ludificari, videri prorsus insanire. Græculus, vbi processisse veneficium, & deiectum e mentis potestate Regem videt, ipsum absque mora veneficij pretium tentat, suadetq. vt Longobardos proceres capita rerum amoliaturo ferro; id ad Regni securitatem pertinere. Iam interfecti duodecim erant, cùm cæteri talem auersati dominum, & capiti suo paria metuentes, ipsum, & matrem publicis depulere ceruicibus isq. finis Regiæ domui, principium malorum, quæ Mediolani per aliquot annos Ecclesia passa est. Pulso siquidem Adaloaldo, regnat Arioaldus, qui dogmatis Ariani fautor, grauissima insuper orta seditione res turbauit, cùm non principes modò, & populares suos, sed Italos quoque Pontifices vniuersos, addictos sibi, aut infensos haberet. Pars retinebant ac tuebantur beneuolentia magis & fauore, quàm opibus & authoritate, pars auersantur, & deserunt, extorriq. Adaloaldo, cedere ipsum ob Sacramenti religionem æquum censent. Noster, & Transpandini cum eo, partium erant Arioaldi, eiq. nobilitatem vniuersam quanta maxima poterant contentione instando, & hortando conciliabant. Illum alterum sacrorum Princeps Honorius misericordia credo, & quia nulla sua culpa in eam calamitatem fuerat coniectus, amplectebatur. Ea contraria studia, & diuersi conatus in tantum eualuere, vt inimicæ factionis Episcopos plenus irarum Honorius euocaret Romam, atq. rursus illi recusatire. Haud ego ambigam, quin Mediolanensis Archiepiscopus fuerit inter eos, qui fauentes Arioaldo Pontificis Maximi authoritatem, & imperium detrectarent. Id adeò affirmauerim illa coniectura, quòd Honorius, in ijs litte-

ris, queis de tota re cum Isaaco Exarcho conqueritur, absque vlla exceptione, Tráspadanos omnes Episcopos increpat affines eius culpæ, & ab iusto ac legitimo Rege secedenteis. Non fit simile vero, prouincialibus Episcopis in ea secessione defuisse Metropolitanum, quamquam haud appelletur nominatim. Litteræ quidem ipse in hanc fermè sententiam extant. Soluere, ac violare Sacramentum Episcopos Transpadanos, cuius præbere sese vindices, & assertores debeant; id planè indignum, ac minimè pontificium esse. Neq. Deo rerum omnium arbitro, ac Iudici, neq. mortalibus ijs, qui secundum Deum humana moderentur, probari tale facinus posse. Adaloldum eum esse, qui traditum à patre permanus imperium acceperit, illum alterum quem peruerso foueant fauore, subdititium, & adulterinum. Proinde operam daret Isaacus, vt Romam sifteret Episcopos auctores iniusti Regni; sibi in animo esse facere, ne quis in posterum eorum exemplo audeat talia, neue ciuilibus turbis Ecclesiastici homines immisceant sese. Hæc ad Isaacum scripta; mansit tamen pertinax fauor Episcopis, neq. tantum authoritatis Isaaco, vt, aut Mediolanensem Archiepiscopum, aut illi subiectos de suscepta semel sententia dimouere posset; Arioaldusq. retentus in Imperio. Hi tumultus, atq. perturbatio hæc aulae, & diuisa per hunc modum in partes Ecclesia, fecêre id quod necesse erat, vt videlicet inualescerent Ariani, tolleretq. secta caput, quæ iam toties erat proffigata. Haud minima causa resurgentis pestis fuisse fertur in ipso Arioaldo, qui moribus, & vita bonus fuerat; nisi hanc animo tabem imbibisset. Ab recto salutis tramite deerratum, et in
summa

summa religionis offensum, cæteras quoq. virtutes, & animi natiua bona corruptit ac perdidit. Hoc Rege tales Ecclesia Catholica Mediolani dies vidit, quales viderat olim sub Valentiniano & Iustina, cum in Ambrosium, & in reliqua sacra capita suo more furor Arianus debaccharetur. Eam sæuitiam & insectationem insignem fecit illata iniuria Bilidulpho. Bilidulphus erat ex Colombani disciplina, quem per hosce annos venisse Mediolanum memorauit. Hunc Abbas & antistes ordinis Attala, cum fortè Ticinum misisset, Rex ipse obuius in itinere quasi contumelioso nomine Catholicum appellat. Enimverò Bilidulphus ad eam vocem liberius aliquanto dogma vicissim Arianum insectatur. Insuetò verò audire mouit iram Regi, & confestim ille verberari ad necem Monachum iubet. Ita pro mortuo relictus à percussore mox veluti si è somno excitaretur, surrexit incolumis atq. integer ne cute quidem perstricta. Neq. is finis miraculo; siquidem percussorem ipsum postea Dæmon insedit, & torquebatur insanis modis, donec palam apud omnes patratum in occulto facinus detestaretur. Ipse quoque rex Arioaldus vltices numinis iras pauescens, & ob ea quæ facta erant, stupore defixus vltro cum muneribus adiit Attalam enixe petens ab inclitæ sanctitatis viro, vt precibus suis auerteret exitium atq. sui furoris administrum illum infelicem eximeret Dæmoni, atq. meritum vltima, præsentibus instantibusq. malis liberaret. Attala repudiatis donis preces instaurat, idem reliqua Monachorum facit multitudo, abscessitq. Dæmon ab corpore sacrilego, neq. vltra ille phanaticus fuit. Simul Arioaldus, ea diuini iudicij significatione commodior factus,

prauitatem exiit Arianam, & sua Catholicæ rei quies cū ingenti redibat gloria, nisi parata grauior velut in limine calamitas fuisset, quæ compleret omnia turbis ac dedecore, prompto scilicet aditu, quia principis exemplo, ante diuinos terrores corrupta iam ciuitas erat. Monothetianum id malum fuit, quod duorum hominum, vnus quidem fraude, alterius verò simplicitate conflatum in aula Constantinopolitana, transcendit inde in Italiam, & præcipua ingeniorum facilitate Mediolanenses eam late pestem accepere; tantaq. damna sunt huius Ecclesiæ rebus ob eam peregrinam hæresim importata, vt, quod in extremis rebus fieri soleret, ei confutandæ ac tollendæ, sicuti postea memorabo, prouinciale Concilium haberetur. Nunc initia, & originem, atq. progressus eius Monothetiani dogmatis explicabo, vt quânta vnus hominis arte fuerit excitatum, deinde arserit corripueritq. cuncta, postremò, vt repressum extinctumq. sit, cognoscatur. Seuerus Antiochenus, Dioscorus, & Gaius, itemq. Iacobus, & Ioannes Philoponus, fuerant olim primi authores huius opinionis, vt vnã in Christo voluntatem & naturam obstinate collocarent, ac ex eo Monothetia nuncupati congregarentur in vnã familiam, inde quoscunq. possent, trahere in fraudem conarentur, Scripserant in eam quoq. sententiam quamplurima subtiliter & acute miris verborum ambagibus, quas explicare ac refellere tempestate illa minime promptum foret. Verùm ea secta in Iustinianum vsque propagata magnis incrementis, sub illo demum principe repressa est & sepulta, manebantq. residuæ tantùm in hominum animis suspiciones, & nutabant velut inter con-

finia

finia falsi & veri; per diu nulla iam erat eius erroris constantia, & forma. Dubitando deinde, & ambigendo, rursus constitere nonnulli, passimq. veteribus occulte Monothelitis adhærescebant. Sub Heraclio renouatur secta, capita, & fautores existunt palam. Athanasius erat quidam Patriarcha Iacobitarum, qui, cum ea Monothelitana mendacia, profunda condidisset mente, ridebat tacitus publicam Ecclesiæ fidem, & rectum de duplici Christi natura sensum, auebatq. pro Ioanne & Seuero, & Gaino, nouum sese principem infani dogmatis ostentare. Sed obstabant plura; metus ex Imperatore, in publicum fama, priuatim conditio præsens, ne statum rerum suarum conturbaret, ne pro seditioso, & rerum nouarum auctore diffamaretur. Repressit, atque dimouit hæc omnia, casus quidam, opportunus ipsi, funestus Ecclesiæ. Cum enim Hierapolim ad Heraclium de maximis Ecclesiæ suæ rebus venisset, ratus ille, commodum id esse tempus adiungendi ad Ecclesiæ causam eius viri, petit ab eo, vt duas in Christo naturas ex Concilij Chalcedonensis decreto iuratus agnoscat; si faciat, Ecclesiam Antiochenam illi se demandaturum esse, pretium obsequij. Prouisa statim & meditata Patriarchæ fraudis erat via, qua neq. amitteret noui Pontificatus compendia & honores, neq. vlllo negotio tamen implicaretur. Ausus pacisci cum Imperatore, ita se ad omnia fore paratum ostendit, si vicissim ille, vt duas in Christo naturas, sic duas quoq. voluntates admittat. Non poterat Imperator eum nodum explicare; consulit duos, quos diuinarum rerum esse peritissimos arbitrabatur, Sergium, & Cyrum, quicquid illi respondissent,

dissent, id ipse Patriarchæ responsum daturus. Vnam esse naturam, vnamq. voluntatem absq. mōra, supercilio elato respondentunt. Ita deceptus Imperator Heraclius, reuocati velut ab inferis Monothelitæ, Iacobita triumphauit. Neq. certi terrarum fines, neq. malorum modus fuit vnquam hæreticæ prauitati, nataq. vsquam opinionum portenta, præcidunt nequora, transcendūt alpes, & quocunq. peruenere, promptis multorum animis accipiuntur; sumunt deinde vires, & pefsundata sensim religione, vitiorum, & scelerum quoq. cateruas trahunt. Sic ea Montheletana res, quæ simplex esse negotiū videretur, inclusumve Græciæ finibus, celerrime Italicas occupauit vrbes hoc tempore, atq. in multos deinde annos afflixit Ecclesiam, corrupit mores, impleuit flagitijs omnia, donec euerteretur, præter alias actiones, etiam Concilio Mediolanensi, de quo memorandi locus erit. Inter huius mali principia Theodolinda, confecta senio, & quia Regijs animis iniuriæ sunt pro vulneribus, moritur, fæmina; quæ nihil habuerat ex barbaro ac externo, debuimusque principia, & finem ipsius in partem rerum Ecclesiæ Mediolanensis ob eximiam pietatem, assumpsisse. Supremus illi dies obtigit Modoetiæ, cùm ibi post accisas opes ageret priuato cultu, neque quicquam ex vetere iam fortuna, præter famam & nomen, & insidentem adhuc animis reuerentiam ob merita, reliquum haberet. Is dies fuit ad X. Cal. Febr. anno sal. 628. quo die Sacerdotes illius templi, mortuali sacrorum officio, Collegij sui parentem quotannis prosequuntur. Ea post tantum æui pietas in Theodolindam durat. Marmoreus tumulus visitur, cum duabus

duabus, hinc inde columellis, humili structura, quæ mortuam in exilio reginam fatetur. Addita est inscriptio pari simplicitate; **FVNDATRICEM TEMPLI THEODOLINDAM IBI SITAM ESSE.** In tradenda morte Theodolindæ notandoq. obitus eius anno, & die, præterquam quod secutus sum eam famã, quæ plerosq. annales habet, fuere quoq. pro testimonio, Longobardi super morte Reginæ litterarum ductus, in D. Michaelis æde, quã defuncta Hera, Modetiæ posuit regiarum Virginũ, vna quæ sicuti nõ deseruerat in aduersis rebus dominam, ita post mortem, qua mutantur etiam proximorum animi, manserat fida & memor, idq. esse monumentum ad posteros voluerat. Hunc exitum Reginæ Theodolindę nonnulli scriptores dum eleuare student, obscurauere. Nam quia crediderant inuictam esse notam eius nomini, si regno pulsa videretur, eiectionem ipsam in superstitis Adaloaldi calamitatem, implicantes tempora hominesq. referendum esse cõtenderunt. Parum ea res Reginæ gloriam attingit. Administrauerat iuste Regnum ac sancte; ascita in id fastigium fuerat admiratione virtutis; atq. in crescente dein fama, peruenerat eò, vt post mariti mortem etiam arbitra rerũ fieret summa gentis voluntate, nec alium vellent habere Regem, quàm quem ipsa suo matrimonio dignum iudicasset. Conciliauerat Ecclesiæ Agilulphum, & magno mox conatu, gentem vniuersam. Inde, cùm excors ille furijs Arianis, Catholicorum templa spoliasset, euertisset; admonuerat eum, sanarat; inferentem quoq. Romanis finibus arma reuocarat; ob ea merita vindex atq. liberatrix dicta Pontificatus, & ornata publice donis amplissimis.

mis. Illa ferream coronam imperij stabilimentum, illa tot priuilegia, tot munera in Mediolanensem Ecclesiam intulerat, digna profecto, quæ ad extremum vsque felix foret. Sed rerum humanarum exitus, & varietatem illam, quæ sub nomine fortunæ, fert omnia, & agit, nullus omnino mortalium vnquam habuit in potestate. Nec prima, nec vltima inter magni nominis principes fuit Theodolinda, quæ lætis inijtis, in fausto fine dederit exemplum, ne præfenti quisquam fortunæ nimium credat. Donec Regna regesq. manebunt, cernentur à summo culmine retro ad imum deiecti, neq. mirari oportet, reputantes in eo, Numinis arcana, dispensationem occultam. Theodolindæ morte, Adaloaldi casu, nouatisq. Longobardorum rebus, veluti desidem intra sacella Pontificatum egere, post Adeodatum successor Asterius, & ab eo Fortis, quem alij Phortium scripsêre. Ioannes inde Camillus sedet homo Ligur, cognomento Bonus, siue maternæ gentis hæc appellatio fuerit, siue præmiũ eximie bonitatis animi, & virtuti honos ex communi fama. Is priuatis rebus diu versatus in aula Romana, & Gregorio Pontifici Maximo ante omnes acceptus, eius missu legatus olim ad Theodolindam venerat Mediolanum. Inde gratiosus apud principes & expectatione summa. Nam, & viderant ab Regina in caritate habitum ac honore, & satis cõstabat, huius potissimum opera & autoritate viri, restituta danna, quæ prima Longobardorum irruptio rebus Ecclesiasticis intulisset. Accedebat eò, quòd non alius ea tempestate prudentior omnis humani diuiniq. iuris habebatur. eaq. fama & prædicatione per ora hominum ibat. Itaq. cùm ad solennia Pontificatus capeffenda venisset,

noua

noua bonis omnibus affulſiſſe lux eſt viſa. Monothelani
verò, & quiſquis rem Catholica, abſq; capite, ac præſi-
de mallet eſſe, vel certè tale caput, talemq; præſidem,
auerſarètur, inhorruere. Terrorem ſuper omnia fecit
perdito mortalium generi, quòd interritus, atq; incon-
cuſſus ipſe, nullo turbarum reſpectu, nullaque trepida-
tione, ſtatim vt eſt Archiepiſcopus renunciatus, ad ſuum
paſtorale munus venit, veluti ſe ſe periculis obiectans,
& vltro laceſſens ea, quæ ſuſpenſi, ac vitabundi ceteri,
partim ſeſſione Liguſtica, partim domeſticis latebris
declinaſſent. Ioannes erat alter Bergomenſium Anti-
ſtes, altitudine animi, & ſtudio religionis incorruptæ, re-
ctè cum Ioannis Boni moribus, & ſanctitate compoſitus.
Acer idem, ac vehemens ingenio, & quamcunq; in par-
tem incubuiſſet, ad finem, vſq; deſtinatis inſiſtens. Cum
hoc Ioanne, quia præclaris illius adiuuentis ad rem ge-
rendam animoſq; perſanandos indigebat, amicitiam
familiaritatemq; contraxit Ioannes Bonus. Neque ille
partem laboris abnuſit, præbuitq; ſeſe comitem ad con-
futanda Monothelitanorum dogmata, quæ quotidie
magis inualeſcebant. Eius negotij cauſa, dum Bergamo
Mediolanum comitat, ruruſq; Mediolano domum
reuertit, flumen Abduam calcante pedibus dicitur, & in
multorum ſæpè conſpectu veluti per ſolidum illac inceſ-
ſiſſe. Sunt, qui miraculi gloriam huius in Mediolanèſem
trahant, cùm hic viciffim ad illum excurreret officij, vel
auxilij cauſa. Etiam ego malim de noſtro verum eſſe,
ſed plures ad illum alterum inclinauere. Bonus, quâ ſuis,
quâ ſocij viribus, & authoritate cùm hæreſim labefactaſ-
ſet Monothelitanam, ad ea, quæ proxima erant animum

conuertit, condiditq. tum alibi tum Decij præsertim in-
signe templum, addito Sacerdotum Collegio, qui stans
horis psallerent, atq; reliqua ibi tum ad Dei cultum, tum
ad salutem animarum obirent munera. Decium oppi-
dum decimo ab vrbe lapide, vel opportunitate loci, qua
multos haud ignobiles pagos amoena circumfusa plani-
tie complectitur, vel amplitudine sua, qua plurimas nu-
merat familias, Episcopi præcipuè curam aduertit, vt il-
lud ad hunc modum esse nobilitandum putaret. Aedes
dicata est Materno, census attributus, descriptæ canoni-
cis leges, neq. res vlla omissa, quæ ad constituendam il-
lic disciplinam pertineret. Exarsit inde bellum atrox,
quo Pertaritus, & Gundipertus, solitis inter fratres odijs
in mutuam perniciem armati, seq. & Rempubliara per-
didere. Neq. victor vtriusq. Grimoaldus meliore vsus
est fortuna, & Ecclesiæ res inter hæc Regum calamita-
res miserabiliter fluctuatæ. Refouit eas, & confirmauit
parua dictu res, sed quæ tantum Catholicæ religioni con-
ciliauit authoritatis, vt violandi eam & contemnendi ve-
recundia apud omneis oriretur. Erat in Tarentino agro
squalidus habitu, vultuq. & magna fama seueritatis.
Anachoreta, de quo erat opinio multarum rerum firma-
ta successu, tamquam ea, quæ futura prædiceret, consta-
rent inuitabili necessitate, & illius omnia vaticinia cer-
tissimi exitus consequerentur. Siue aduersa, siue prospe-
ra regibus populisue denuntiaret; vtriusq. fortunæ, vel
tristitia, vel gaudium, non secus atq. præsentis damno, vel
vtilitate animos occupabat. Hunc hominem Constanti-
nopolitanus Imperator infestus Longobardo nomini,
per hæc fortè tempora cum in Italiam exercitum traie-
cisset,

cisset, adiit cupidine sciscitandi, quem bello finem caneret, & an ex acie victor esset rediturus. Cùm ille tristia, cœpta, & irritos conatus affirmare non dubitasset, propterea quod scilicet Baptista gentem tueretur, quem sibi patronum adoptassent; pergit tamen Imperator fortunam experiri, vaticinaq. denunciatione nihil permotus, impigre bellum, vti destinarat, molitur. Committitur prælium vtrinq. summa vi, tanta videlicet, quantam esse oportuit in eo certamine, cuius finis, victori decus Italiæ recuperatæ, victo turpem fugam, finem opum, malorum extrema laturus esset. Ac primò quidem, neutrò inclinata spe diu manibus æquis, & incerta victoria pugnabatur. Mox Amelongus ab Longobarda parte facinus edidit, quo percussus Imperatorius exercitus, cùm attonito similis aliquandiu fluctuasset, extemplò dedit terga, vltroq; hosti victoriam concessit. Hastile regium is fortè Amelongus tenebat, & inter ardorem pugnæ, cùm ex vtraq. parte plurimi caderent, aut vulnerarentur, cōspicatus inferentem sese ferocius Græcum militem, vibrat repente hastam, hominemq. transuerberatum tollit sublimem, & vt erat immani corporis robore quatiebat ludentis more distentum per aëra corpus. Id spectaculum obiectum Imperatorijs, fugæ ipsis initium fuit, Longobardo victoriam dedit, nec dubitauere, quin cædes humana vi maior, Baptiste tutelaris auxilio, & præsentia esset patrata. Ita res Ecclesiastica naçta robur, & auctoritatem reuixitq. Mediolanensis Pontificatus, quem memorati paulò antea tumultus oppresserant. Accessit ei confirmãdo, & stabiliendo graue quoq. aliud momentum. Namq. Rex Grimoaldus, opera Bergomensis Episcopi, quem

Bono fuisse comitem, & adiutorem memoravi, pe-
nitus Arium, atque perversam eius doctrinam abdi-
cavit. Eius rei monumentum in Abduana glareæ aedes
D. Alexandri Catholico ritu est dicata, quam antea
Sacris Arianis, sectæ illius Antistites profanarant. Nec
multò deinde postea Ioannes Camillus Bonus
Archiepiscopus exstringitur. Corpus eius
vsq. in Heriberti tempora latuit in te-
nebris, nullo cultu, qui cælestis
animæ reliquijs deberetur.

Heribertus diuinitus

reperit in D.

Michaelis.

ara.

non sine pompa solemnibusq. cæremonijs
conlocavit. Sequitur Bonum Anto-

ninus Fontana, hunc deinde

Mauricillus, Mauricillum

Ampelius omneis

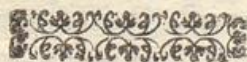
qui brevis

Episcopi, nec alia re noti

præterquam fama fan-

citatis, & vigi-

lantia.

IOSE.